

MANIKA

1977

MLADIKA

IZHAJA DESETKRAT V LETU

1977 LETO XXI. ŠTEV. 2/3

Poština plačana v gotovini -
Skupina III/70

K A Z A L O

Lev Detela: Tak človek ne more umreti!	21
Vinko Ošlak: Zakaj (ni)sem kristjan	22
Vladimir Kos: V upanju bi- va resnična ljubezen	22
Vinko Beličič: April 1957 (iz dnevnika)	25
dr. Teofil Simčič: Lojzetu Bratužu ob 40-letnici nje- gove smrti	27
Majda Košuta: Velika noč Vladimir Kos: Jutro ob progi Ivan Peterlin: Ženska in šport	29 31 31
Kondor: Oportunizem in slo- venstvo	32
Priznanja za amatersko gle- dališko delo	33
g.s.: Rekvijem za štandre- ško zemljo	34
Abel: Tako toplo je danes i.j.: 200 let ZDA in Slovenci — intervju s prof. Radom Lenčkom	35 36
Antena	38
Staro in novo o naravi in človeku	40
N.P.: Prešeren v Attemsovi palači	40
Ivo Jevnikar: Drobci iz manjšinskega sveta	41
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura	43
Ocene	44
Na platnicah: Pisma; Čuk na Obelisku; Za smeh; Sporočila uredništva	

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR:

Marija Besednjak, Ivo Jevnikar,
Saša Martelanc, Marij Maver
(odgovorni urednik), Albert Mi-
klavec, Franc Mljač, Sergij Pa-
hor, Danilo Pertot (uprava),
Ivan Peterlin, Maks Šah, Drago
Štoka, Peter Švagelj, Zora Tav-
čar in Edvard Žerjal (likovna
oprema)

Vsi pisci in uredniki sodelujejo
brezplačno

Uredništvo in uprava: 34133
Trst, ul. Donizetti 3, tel. 768189 -
Poduredništvo v Gorici: SKAD
Poštni tekoči račun 11/7019
»Mladika« - Trst

Registrirano na sodišču v Trstu
št. 193

tisk »graphart«, trst, rossetti 14

pisma pisma pisma pisma pi

Spoštovano uredništvo,
v pismu, ki ste ga objavili v
letonjni prvi številki, A.M. med
drugim trdi, da je pokojni dr.
V. Truhlar zahteval od Mohor-
jeve družbe svoj rokopis »o i-
skanju Boga v slovenski poe-

VESELE

IN BLAGOSLOVLJENE

VELIKONOCNE

PRAZNIKE

ŽELITA BRALCEM,

SODELAVCEM

IN PODPORNIKOM

Uredništvo in uprava
Mladike

ziji« (prav: Sledi presegajoče-
ga v slovenskem leposlovju)
»nazaj šele potem, ko je Mo-
horjeva družba /.../ tudi na
vse načine zavlačevala s spre-
jetjem rokopisa.«

V odgovor na to natolceva-
nje samo nekaj datumov:

— 23.11.1975: dr. Truhlar v pi-
smu ponudi knjigo založnici
in obljubi, da bo izročil ro-
kopis aprila ali maja 1976.

— Rokopis je v obljubljenem
roku izročil takratnemu taj-
niku MD.

— 21.5.1976: oba strokovna re-
cenzenta izročita poročili u-
redniku.

— 26.5.1976: tajništvo Mohor-
jeve družbe sprejme roko-

pis s priporočilom, da se iz-
loči en esej. Truhlar takoj
pristane.

— 1.6.1976: odbor MD sprejme
rokopis.

— V začetku septembra dr. M.
Šef kot Truhlarjev predstoj-
nik v njegovem imenu ust-
no zahteva rokopis nazaj.

— 29.9.1976: dr. Šef pismeno
zahteva rokopis nazaj.

— 1.10.1976: tajnik MD pošlje
rokopis dr. Šefu.

MD uvrsti neko knjigo v
svoj program šele potem, ko jo
na priporočilo dveh recenzen-
tov sprejmeta tajništvo in od-
bor. Knjiga, o kateri je govor,
v nobenem primeru ne bi bila
mogla iziti v letu 1976, ker je
bil program izrednih knjig že
prenatran. In dr. Truhlar je
to vedel.

Na podtikanja, ki letijo o-
sebno name, ne bom odgovar-
jal. Še zlasti, ker se A. M. ni
podpisal s polnim imenom.

S spoštovanjem

Rafko Vodeb
tajnik MD Celje

*Avtor pisma, objavljenega v
prejšnji številki, je uredništvu
znan. Da se ne želi podpisati s
polnim imenom, je njegova o-
sebna stvar. Pokazali smo mu
gornje pismo, na katero takole
odgovarja:*

*Naj nam Rafko Vodeb opro-
sti, če nam »dokumentaričnost«
njegovega pisma ne imponira.*

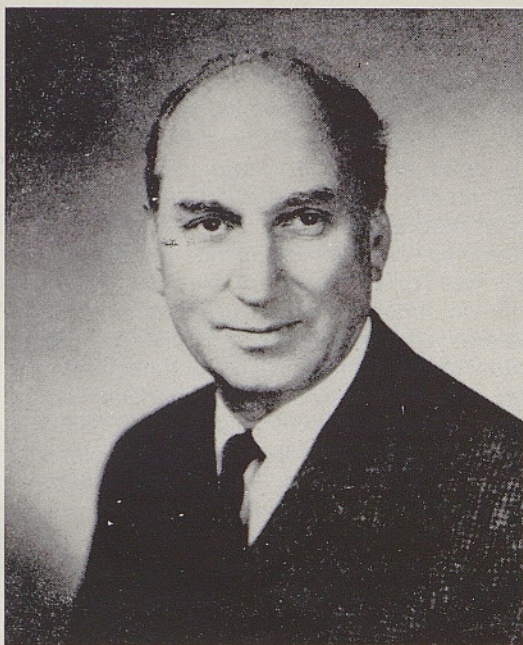
(dalje na 3. strani platnic)

SLIKA NA PLATNICI: Gospa Stana
Kopitar - Oficija, nagrajenka nateča-
ja »Mladi oder« za življenjsko delo,
prejema čestitke na Prešernovi pro-
slavi DSI.

Posamezna številka Mladike stane 500 lir. Celoletna naročnina za Italijo
5.000 lir, podporna 10.000 lir: nakazati na poštni tekoči račun 11/7019 —
»Mladika« — Trst. Letna naročnina za Jugoslavijo 100 ND, podporna 200
ND. Druge države 10 US dolarjev (podporna 30 US dolarjev): nakazati na
banko CASSA DI RISPARMIO DI TRIESTE, Agenzia 5, cc 3498/1 — CENTRO
CULTURALE CATTOLICO SLOVENO, via Donizetti 3, s pripisom »naročnina
Mladika«.

LEV DETELA

Tak človek ne more umreti!

Ob prvi obletnici smrti profesorja Jožeta Peterlina objavljamo zapis, ki nam ga je za to priložnost poslal z Dunaja prijatelj in sodelavec Lev Detela.

Eno leto življenja nas že loči od tistih samotnih nočnih trenutkov v marcu 1976, ko je prenehalo biti srce profesorja Jožeta Peterlina. Eno leto življenja od leta njegove smrti, ki je posebno bridko odjeknila po vsem slovenskem kulturnem svetu!

Tudi tistega usodnega marca je bil v »službi slovenske kulture«, a nikakor ne v kakem aktivističnem zunanem smislu, temveč v smislu ponotranjene žlahtnosti, ki je vedno znova zagorela iz njegovega dejanja in nastopa. Bil je svojska kulturna osebnost, človek, ki je vedno znova prikazal svetu kljubovalno in enkratno moč lepe slovenske Besede, bil je mož velike kulturne požrtvovalnosti, kakršno so pred njim zmogli le nekateri vidni slovenski kulturni organizatorji iz druge polovice prejšnjega stoletja. Danes je že nekako samoumevno, da z mislijo na sodobni »slovenski Trst« pomislimo tudi na Drago, na delovanje slovenskih izobražencev, na Mladiko. Vendar je to »samoumevno« moglo nastati le iz močne, klene žilavosti, vere v bodočnost slovenstva, zaupanja v kulturno moč lepe besede. Mladika je poživila slovenske domove po vsem tržaškem in goriškem zaledju, raztresene slovenske družine je povezala v močnejšo enoto.

V prvi polovici šestdesetih let sem ga prvič osebno doživel na Tržaškem, vztrajnega, kulturno samozavestnega, nasmeganega med vino-

gradi nad Mačkovljami, v opojnem šelestenju sredozemskega poletja. Sem, v zamejstvo smo morali priti, da smo lahko našli avtentično obliko slovenske narodne in kulturne zavesti, ki je ne moremo preiti. Mladika je bila vedno odprta za nove primerne oblike izvirnega slovenskega leposlovnega ustvarjanja. Posebno poglavje slovenske povojne literarne zgodovine bomo morali še napisati: tedaj se bo še razodelo, da je tržaška Mladika odigrala večkrat pomembnejšo literarno vlogo, kot to včasih mislimo. Iz tega delovanja pri Mladiki so švigali literarni in prosvetni žarki daleč v svet, profesor Peterlin pa je bil vztrajen in dobrohoten mentor, pobudnik in kritik. V spominu so nam še tržaški literarni večeri, na katerih je profesor Peterlin zbral imena, ki se verjetno ne bodo več našla skupaj: Simčič, Vodeb, Janežič, Merlakova, Beličič, Detela... Kot odločilna in edino pozitivna Ideja novega slovenstva se nam razodeva duhovna Draga: dialog med Slovenci vseh nazorov, taborov in najraznovrstnejših stanovanskih naslovov... Le taka Ideja lahko stanovitno kljubuje času in prostoru!

Bistvene akcente je profesor Peterlin postavil v povojni slovenski dramatiki, tudi v radijski dramatiki. Tu je bil v nekaterih primerih pravi novator. Danes so že skoraj vsi pozabili, da je v določenih obdobjih tam okrog leta 1950 tržaški Radijski oder bistveno prekašal tedanje radijske dramske poskuse v Ljubljani. K dramski dejavnosti je pristopal spontano, brez predsodkov. Predvsem je skušal požlahtiti slovensko ljudsko gledališče, o katerem je mislil, da je slovenskemu človeku blizu. V tem smislu je bil tudi vztrajen gledališki kritik.

Vedno znova sem ga doživel v Trstu, na kraškem podeželju, v gorski samoti Svetih Višarij. Poleti 1975 smo se pogovarjali med vinarji pri Lazaretu, morje je bilo pod večer mirno in temnosinje. Prav nič nisem vedel, da je to naše zadnje srečanje. Njegov nasmešek je bil včasih utrujen, kljub božinski svetlobi, ki je bila močnejša. Tudi tedaj sem to začutil. Gotovo so bila vseprisotna trpka razočaranja, skrivne rane, sesuti upi. Vendar je bilo pomembno, da je profesor Peterlin ta razočaranja znal vedno znova prerasti z žlahtno kulturno kretinjo. Resnično je veroval: v tisto, kar nas presega in posebno počloveči, veroval pa je tudi v moč Besede, v silovitost Lepote. Bil je uglajen, kljub popolni zasidranosti v slovenstvo nadvse kozmopolitski, širok. Bil je tudi ambasador slovenske besede v svetu, ki morda misli, da nas »kulturno nadkriljuje«. V svojem delovanju je bil tako pretresljiv, da so mu morali prisluhniti tudi tisti, ki so bili drugačnega mnenja.

Tak človek ne more umreti. Drevo, ki ga je zasadil, ima pregloboke, pretrdožive korenine. Čeprav je vrzel, ki jo taka osebnost ob svoji smrti zapusti, nenadomestljiva, živi duhovno delo in zgled profesorja Peterlina naprej.

VLADIMIR KOS

V upanju biva resnična ljubezen

Danes oblaki srce so pokrili,
da breskve cveto in vendar ne cveto,
in ptički pojo, brez odmeva pojo.
Jezus se skrila je v daljavo.

Divje gosi na povratku v Kitajsko —
zavpíte v samotne sobane do zvezd,
prodríte v kristalnih pokrâjin prelest,
najdite, najdite Njega!

Jaz pa bom čakal z valovi zaliva,
ki tolikokrat pno se h kopnini zaman,
kot biser blesteč iz ponižnosti sanj:
v upanju biva ljubezen.

VINKO OŠLAK

Zakaj (ni)sem kristjan?

Vinko Ošlak ni psevdonim, kakor se je glasila kakšna domneva v zamejstvu ob tistem superiornem, miselno in oblikovno blestečem *Dnevniku*, ki ga je doslej objavljaval v *Zalivu*. Je pristno ime kulturnika iz mlajše generacije, ki se je oglasil že v vrsti slovenskih revij, od *Sodobnosti* do *Prostora in časa*. Po mladostnem marksizmu se je začel približevati krščanstvu in objavil že več prispevkov v reviji *Znamenje*. Vinko Ošlak živi v Prevaljah, je poročen in je zaposlen kot stavec IBM. Je strokovnjak v esperantu, ki ga je tudi že učil po šolah. Uredništvo

ZAKAJ NISEM KRISTJAN? Moje prepričanje in moja najgloblja skušnja je — Bog; moja usoda, moja pretežnost pa je brezboštvo, črna luknja snovi... Hočem reči, da so umske in kontemplacijske predstave eno, odgovorno stanje osebe, ki naj bi osvobajajoče napolnjevalo ves dan, pa je nekaj drugega. To odgovorno stanje — odgovorno zato, ker lahko Bogu na vprašanje: Kje si, Adam, vsak hip odgovoriš: Tu sem — se z eno besedo imenuje VERA. Veliko ljudi misli, da veruje, pa so samo prepričani. Prepričanje pa je le skromen človeški polog, ki ga mora, da bi prišlo do vere, pomnožiti kredit božje milosti. Tudi v tej zadevi so ljudje neverjetno površni. Čemu vse ne rečejo — vera!

Ko sem bil še ateist (tudi po prepričanju), sem si včasih rekel: ne morem razumeti vernikov; prav nič ne kažejo, da bi nosili v sebi kaj manj pusto nebo, kot ga nosim jaz, ki ne morem verjeti. A ko bi ta hip razvidno spoznal, da Bog je, in z njim njegova obljuba, bi spustil iz rok, če bi se z njimi česa oklepaj; izpraznil bi pogled, kar sem do zdaj občudoval; presunjen od svetlobe Svetega bi zdrvel skozi življenje neobčutljiv in slep za vse posvetno, da bi se v maratonu vere zgrudil na Njegovo polje... Vse, kar jemljem zdaj resno in boleče, užaljeno in godrnjavo, bi se mi pokazalo kot laterna magica, kot kratka pijanost duše.

Potem sem nekega dne z vso jasnostjo uvidel: Bog je! A čudeža, totalne prenovljenosti, ni bilo.

Seveda, v kakšnem srečnem trenutku zaslišim ti-
sti osnovni ton, po katerem se uglašajo strune
kozmosa. A ves preostali čas se žalostno preme-
tavam v peklu imanence. Vero občutim samo
kot srečne prebliske, spričo katerih je tema še
gostejša... Vsega me ima zemlja, s svojo fizikalno
in magično privlačnostjo. Ob tem je še toliko bolj
komično poslušati očitke na račun alienacije, ki
da je skrita v verovanju. Ta moja alienacija pa
traja toliko kot razelektritev na influenčnem stro-
ju. V osnovi smo si popolnoma enaki. Vsi bolj
verujemo riganju Nasredinovega osla, kot pa
Nasredinu samemu.

Še posebej občutim grozljivo pomanjkanje
vere pri svojem popoldanskem veselju (rajši: ža-
losti), ki je pisanje. Ko bi imel pravo vero, bi ne
uganjal nevroze črkopisa in njegovega razumno-
ževanja, saj bi doumel, da je že zdavnaj vse na-
pisano, da je shranjeno v naših celicah, da je ta-
ko rekoč v zraku in luči dneva. Vem da je izra-
žanje izcejanje neke pomanjkljivosti, nezaupanja
do tihe dejavnosti Duha samega — a vendar se
kljub tolikim poskusom še nisem upal pripraviti
v slovesni molk pobožnega strmenja. Vem, da
je anonimnost pri ljudeh — publiciteta pri Bo-
gu; a se kljub temu kot nečimern otrok razve-
selim vsake objave... Zakaj sem od vseh dvanaj-
sterih najbolj podoben ravno Tomažu? Če ne o-
tipljem, če ne vzamem v roke, ne verujem...

Kje je otroško veselje, kje je mir, kje je od-
prta zaupljivost kristjana v meni? Kje je skup-
no lomljenje kruha, kje umivanje nog? Ne, ne, o
kakšnem zaresnem krščanstvu ni v meni niti sle-
du. Krščanstvo prepoznavam tako, kot če bi štū-
diral agronomijo po tečajih s televizije, namesto
da bi šel med živino in rastje. A nekaj mi tudi
iz te strahotne bilance le ostane. Upanje. Predrz-
no in izsiljevalno, bogoborilsko upanje, da me
tudi v tej pohabi nazadnje prestreže roka, ki je
obrisala solzo, poklicala Lazarja, vzdržala žebelj...
Da, na tem žeblju visi to nespametno, a neskonč-
no modro upanje! In v tem upanju, ki ga še
ne hrani raztopina pravega verovanja, pravih del
in prave ljubezni, bi utegnilo biti seme nekakš-
nega krščanstva.

Kristjan nisem, a v žepu nosim »praprotno
seme«, da v snu morda prepoznam govorico, ki
mi je čez dan zgolj neselektivna kozmična fre-
kvenca. Kdaj pride drama moje kresne noči?

ZAKAJ SEM KRISTJAN? Nekega dne sem
se ovedel, da človek ne more kar tako gojiti svo-
jega naziranja o najpomembnejših stvareh, ne da
bi mu prej vsaj temeljito preiskal obisti. Posebno
me je k tej odločitvi nagovorila lepa misel iz
knjige Smisel življenja dr. Janeza Janžekoviča:
resnici, ki jo uvidiš, se je treba pokoriti, ne glede
na konsekvence, ki bi iz nje sledile! Šele ko sem
prestopil Rubikon odgovornega iskanja, se je se-
sula vsa tista maškerada naziranja, ki jo drži po-
konci dvojica nadutosti in prilagodljivosti. Videl

sem, da človeku ni treba biti ravno koroški Slo-
venec v Avstriji, da bi postal asimiliranec ali ce-
lo »heimatdienstovec«. Koliko mladih ljudi se da
v hipu asimilirati pred pedagoškim kazalcem, ki
neugovornjivo požuga: religija — kaj s tem še
nisi razčistil?

Seveda nikoli v življenju nisem imel skrite
želje, da bi postal čistilka — za odpadke mišlje-
nja še posebej ne — saj se dobro spominjam a-
nekdote o neki prizadevni čistilki, ki je zaradi
svoje slepe vneme radikalno »razčistila« v kabi-
netu svojega delodajalca, profesorja, ki si je 40
let pridno beležil podatke o spremembah v at-
mosferi na majhne listke; in ti listki so vzeli kon-
ec v enem samem popoldnevu razčiščevanja...
Vsaj nekaj lahko zapišem sebi v dobro: tudi ko
sem ob besedi Bog naredil najbolj zaničljiv o-
braz, nisem bil niti približno prepričan, da sem
z njim »razčistil«. Ves čas mislim, da je ta groz-
ljiva beseda, ta gošča napihnenosti, v nasprot-
ju s človeškim duhom, ki mu je usofeno ISKA-
NJE. Kdor pravi, da je z neko stvarjo razčistil, je
s tem povedal, da je preživel entropijo pameti!

To pa je kar dovolj, da lahko človek miselno
shodi. Prišel sem do stopnje, ko sem na vpraša-
nje, ali Bog biva ali ne, odgovoril s skromnim,
a za tisti čas edino poštenim: Ne vem. Bil sem
racionalist in še nisem začutil, da so poleg raz-
logov uma tudi razlogi srca. A slutil sem, da je
uma enostavno premalo skupaj, da bi mogel ja-
sno in dokončno presoditi, kako je s temi rečmi.
Pravzaprav sem dolžan hvalo Marxu, da nikoli
nisem nasedal tistemu nedolžnemu veselju učitel-
jic, ki so prepričane, da najbolje opravljajo svo-
jo razredno dolžnost, če imajo vero za plod ne-
vednosti in zaostalosti — in seveda ne vedo, da
pogrevajo stoletja stare teorije »prosvetljenega
ateizma«, ki si je umišljal, da je Bog = neznanje
— in ga marksizem s svojo alienacijsko teorijo
vendarle tako gosposko presega. In alienacija je
bila ključ za naprej.

Odtujen človek je tisti, ki tudi s samim seboj
občuje preko posrednikov — in zato nikoli ne
more zaživeti polnosti, katere obljubo sicer čuti
v sebi. Marksizem misli, da je religija eden naj-
večjih takih posrednikov, ki človeku branijo,
da bi se doživel kot pravo središče. Torej velja
preiskusiti moč materialističnega pojmovanja, če
bi se z njim res dalo zaživeti v polno. Sicer je
marksizem prav tu zelo dvoumen. Trdi, da druž-
bena bit določa mišljenje — in torej človeku ne
preostane drugega, kot da čaka na takšno druž-
bo, ki ne bo več proizvajala iluzorne tolažbe in
napačne zavesti, kakršna naj bi bila religija.
Hkrati pa je teoretično naravnost filigranski in
hoče vse premisliti do konca. Čeprav družbe še
ni spremenil, zahteva od svojih pristašev popol-
noma »pravilno«, kar »znanstveno« naziranje.
Kaj torej zgornja formula ne drži več, in obsta-
ja srečno ljudstvece, ki lahko doživi dezaliena-
cijo in posedovanje pravilne zavesti že v teh

popolnoma alienativnih družbenih razmerah, ki porajajo tudi napačno zavest, ideologijo? Marksizem se izogne dilemi s trditvijo, da bit določa zavest — ne posamezno — ampak pretežno in v časovnem razponu. Posamezna odstopanja pa so seveda vselej prisotna. Seveda je potem težko vedeti, ali je zavest marksistov sploh pravšnja, ko pa smo vsi skupaj še vedno opredeljeni od biti blagovne in razredne družbe. Eno je izpričano: jezuitska gimnazija v Trieru je ob vsej določujočnosti meščanske biti 19. stoletja dala od sebe velikana materializma in socialistične misli, Karla Marxa. Samo ugibamo pa lahko (in pri tem ne bodimo zlobni), kaj bo dala od sebe marksistična gimnazija 20. stoletja...

Torej, da se vrnem k jedru: vedel sem, da moram svoje prepričanje vreči v radikalno preizkušnjo. Svoj materializem sem hotel DOŽIVETI. To pa je vse kaj drugega, kot o njem neobvezno debatirati. Vsakomur, ki išče, bi priporočil enako metodo. Če smo iskreni in gremo do dna, se mora nekaj zgoditi. Vsa lažimodrost se ohranja zaradi nezaslišane površnosti ljudi, ki jo širijo in sprejemajo. S kakšno lahkoto izrečeš: materija je prvotna, duh je drugoten... A naj kdo preizkusi dosledno pokorščino tej konstataciji! Poglobiti se v priznanje svoje zgolj — snovnosti, pomeni — razbiti meje med telesi, doživeti sebe in svet kot kontinuirano meglenico atomov, ki so samo različno grupirani. Individualnost je torej samo iluzija v tem oceanu snovi. Potem pa je iluzija tudi vsako nasprotstvo med raznimi predeli materialnega. Materija si more eksistenčno nasprotovati samo tam, kjer jo je zoper samo sebe razdelil, kjer je vanjo usekal Duh! In če je tako, mora v hipu izginiti polovica mojega slovarja. Vse tiste besede, ki se nad nečim zgražajo, nekaj obsojajo, se za kaj potegujejo in vrednotijo, mora-

jo ven, saj nimajo nobenega pomena več. Vse, kar dojemam, so samo fenomeni materije, ki brizga enkrat kot ognjenik, drugič bolj zapleteno, kot biološka ali homoidna struktura... Tu so izrazi: dobro — slabo; pošteno — krivično itd. samo še govornica iluzije in predsodkov. Če je svet iz ene-ga počela, je vse, kar je na njem, enakovredno — in vse se sme zgoditi! Tedaj je tudi imperativ, da je ta svet treba spremeniti, usedlina in predsodek idealističnih predstav. Ko sem tako preizkušal svoj materializem, sem dognal, da je edina izjava o svetu, ki jo lahko dam, ne da bi se tolkel po ustih: kako se na tem svetu počutim. Sladko, kislo, vroče, mrzlo... Nič več. Brez vseh »najevo« in »naj-bojev«. To je gola resnica, očišče-na iluzij in lažnih tolažil. Pa lahko s to »resnico« živim pri zavesti vsaj kakšen teden? Da niti ne trepnem z očmi ob vsem, kar sem v svoji idealistični zablodi imenoval — hudobija? Bi recimo mogel ob pokopu starega bojnega tovariša, v skladu z dialektičnim materializmom, izreči nad krsto: naj ti bo družbeno pogojena, zgodovinska slava! Ali pa me bo vseeno premagal potuhnjeni idealizem in bom vzkliknil neznanstveni in alienirani: naj ti bo večna slava! — ???

Tu se je vsekakor moralo nekaj zlomiti: ali jaz — ali pa moj nazor. Ta nazor, kakor sem ga še do tega trenutka izpovedoval z vso vehemen-co, ki je v naravi mladeniča, mi ne pusti več živeti. Namreč: živeti tako, da pri tem ne bi razdiral prepričanja. S tem prepričanjem sem bil v sijajnem sožitju, dokler sem ga IZPOVEDOVAL. Ti — ali jaz — pa se je postavilo v trenutku, ko sem ga poskušal vsaj kak dan ŽIVETI. Resnično: filozofija, ki ne preživi publike pogreba, je samo zabavna miselna igrača. Pokopališče je edini podij, kjer se kompetentno izrazimo do poglavitne uganke našega življenja.

Pogled v dvorano p.d. »Sedej« v Števerjanu med II. deželnim kongresom Slovenske skupnosti v soboto, 12. marca letos. Za predsedniško mizo (od leve) R. Dolhar, D. Štoka, M. Špacapan, G. Gradnik, S. Venosi in M. Terpin.

APRIL 1957 (IZ DNEVNIKA)

1. APRILA

Jože mi je povedal, da se Ludvik Klakočar z družino odpelje iz Trsta 15. t.m. Na ladjo za Avstralijo se bodo vkrcali v Genovi, Peterlinovi bi zdaj radi oddali eno sobo. Seveda: tista hiša v strmini nad Rojanom bo odslej več ko dovolj prostorna za eno družino.

6. APRILA

Včeraj smo iz kuhinje že spet spravili pod: to je slovo od zime, ki je bila letos sicer nenavadno mila in mirna. Danes pa smo na soncu ves popoldan prali deske in jih zvečer suhe zložili na njih mesto v gospodarjevi klonici. Tam bodo čakale, da jih pred novo zimo vnovič sestavimo v pod. Kuhinja je zdaj globlja, več zraka je notri, ploščice se kar svetijo od umitosti.

Jože bi rad sestavek o Balantiču za 2. štev. Mladike. Bom napisal... bom pisal, »dokler ta piščalka iz dreva se ne razkolje«, kot bi dejal Val. Vodnik.

9. APRILA

Cvetni torek. Dnevi drvijo, delo me hoče zasuti, pa se ne dam. Zmagujem šolo in radio, prebiram in pripravljam prispevke za velikonočno Demokracijo; včeraj sem končno tudi eno pismo del z duše: Nevi Rudolf v Sydney; danes pa sem napisal »Naše velikonočne običaje« za Gospodarstvo in »France Balantič zopet med nami« za Mladiko. Jutri bom o Balantiču predaval pri SPM. A že me je dopoldne poiskal na šoli mladi akademik Bratuž: naj bi prišel v nedeljo ob 10.30 predavat o Balantiču v Gorico. Obljubil sem, da pridem. Moj Bog, ali nisem preveč zagazil? Kdaj bo tega konec? Povrh vsega imam pred sabo spet šolske naloge.

Od včeraj so hribi na severu vsi beli. Pritisnil je nenaden mraz. Janka trga po ušesih in ne gre v vrtec. V hiši je grozen živžav, tako da sem nemalo živčen.

Včeraj se je prišla na šolo poslovit Irena Klakočarjeva, osmošolka. Ah, najbolje je nič misliti, marveč delati, moliti in se počasi bližati velikemu izlivu reke. Bežijo mi ti dnevi, petje in ščinkanje kosov po vrtovih slišim le mimogrede, vedno se mi nekam mudi. A treba je vleči ta težki voz (ki me hkrati tudi sam peha naprej) — DOKLER JE DAN.

11. APRILA

Afrika smrdi v široko po mrhovini. Ali iz Azirije? Gnilo vreme, in vendar bi zdaj, ko je vse v cvetju, moralo sijati veselo, spočito, zmago-slavno sonce.

Miki spet težko diha. Začelo se je sinoči, in danes je seveda ostal v postelji. Tudi Janko še ne gre v vrtec: presrečen je doma. Andrej je zadnje slov. nalogo pisal 10. Ta fant obeta! Matija pa je prišel iz šole ves žareč: matematiko je pisal 10! (Pri prejšnji nalogi je po koncu nekaj prepisoval na listič, inž. Porenta ga je zapazil — in bila je polomija: 1!. Zdaj je torej prišlo zadoščenje.)

Sinoči sem pri SPM govoril o Balantiču (pojutrišnjem zvečer bom v Slov. kulturnem klubu, v Ulici Trento 2, katerega predsednik je Drago Štoka): prišlo je 18 ljudi, tudi Andrej Budal. Bil je zelo prijeten, intimen večer. Prebral sem 19 pesmi. Imel sem s sabo 3 izvode in jih takoj prodal. Še več bi jih bil.

14. APRILA

Cvetna nedelja. Dopoldne sem v Gorici govoril akademikom o Balantiču. Tako smo prodali vseh 48 izvodov. Takoj po vrnitvi domov sem napisal pismo v Buenos Aires, naj jih pošljejo še 20.

15. APRILA

Ura je 20.38: to je čas odhoda Ludvika Klokočarja, njegove žene in hčerk Muce in Irene. Elka je odšla v mesto na postajo, da se še enkrat poslovijo. Jaz pa sem za taka slovesa ob vlaku premehak — za moje srce so taki trenutki prehuda bolečina.

Sinoči pozno je bil Ludvik pri nas, hkrati s krotkim in duhovitim komentatorjem Francetom Zupanom. Lepo in milo se mi je zdelo, da je prišel in smo spregovorili še zadnje stvari. Z Ludvikom, ki je sedem let starejši od mene, sem se seznanil že med vojno v Ljubljani, ko je v rokopisu prebral »Molitev na gori« in mi povedal svoje misli. (Od njega sem prvič slišal pridevnik »aparten«.) V Trstu sva se zblížala tudi kot človeka. Zame je bil zmerom ko sonce: blesteč v nastopu, umirjenosti in znanju, moder, poln globoke praktične filozofije — resnična osebnost, res dragocen človek. Njegova iz-

govarjava — slovenska kot tudi angleška — je perfektna. V javnosti se zlasti zadnja leta ni najvidneje udeleževal; vodil je le cerkveni pevski zbor pri Sv. Antonu za nedeljsko slovensko mašo ob sedmih. Prva poveljna leta je bil pevodja »Škrjančka« — kje so tisti časi, tiste pesmi, tisti ljudje! Vse je minilo, vse se je razšlo. Marica (Muca) pa je do zadnjega vodila openški pevski zbor in orglala ob enajsti maši.

Tudi PD se je včeraj poslovil od Klakočerja, in sicer s temile besedami svojega humorista Ficka: »S slovenskega Raja je spet en List od Frle!...« Kdo ne bi zakoprnel po Avstraliji... po tujini iz take sredine?

19. APRILA

Veliki petek, spomin Trpljenja in Smrti: pravkar sem se vrnil iz cerkve. Zunaj je jasen svež večer, cvetje sladko diši — kmalu bo deseteta ura.

Prišlo je pismo ovdovele svakinje Micke iz Črnomlja. Nisem se mogel ubraniti solz, tako se je vse zgostilo v meni.

»...Lepa družina Vas je in vem da ste veseli in srečni ob takih praznikih. Saj sem jaz tudi imela lepo družino in koliko skrbi in brige

sem imela z njimi da so imeli za Veliko noč vsi nove obleke da so šli v procesijo na veliko soboto. Zdaj vsega tega ni več sv. maša bo na veliko soboto opolnoči procesija bo po cerkvi. Veliko krat se zmislim kako sem bila jaz takrat srečna ko so bli otroki toliko kot Vaši takrat mi je bilo najlepše. Zdaj pa moram potrpet in upat da bo še gđaj boljše če pa ne bo pa na onem svetu saj tukaj je pač dolina solz. — — Ko sem bila na spomlad v vinogradi sem se ozirala na Vašo hišo tako se je lepo vidla ki je bilo drevje še suho. Pa sem se zmisllila ko smo enkrat prišla z pokojnim Tonetom k vam Ti si pa čital in se nisi ozrl dokler nismo prišli v bližino Tebe tako si bil vnet učenec. Zdaj je vse v cvetju tudi okrog Vaše hiše še nobeno leto ne pomnim da bi bilo ta čas tako vse zeleno in v cvetju. Marc mesec je bil gorak pa je vse odgnalo zdaj pa piha burja vsaki dan pa vseeno nič ne škoduje. Bodo se uresničili stari izreki da veliki teden mraz ne škoduje. — — Jaz ti nakračkam kar po domače Ti pa meni tako izbrano tehnično velika razlika. Piši mi zopet kaj kmali nekar se ozirat ako nebom jaz Tebi ker se k vsakemu delu lažje pripravim...«

24. APRILA

Na velikonočno nedeljo 21. je deževalo in popoldne mrzlo pihalo, tako da sem malo ohripel. Te tri dni sem popravil vse štiri kupe 5. šolske naloge. Radijskih tekstov sem skorigiral ta mesec že 43. Peruti me nesejo naprej!

Klakočer je poslal zadovoljne pozdrave iz Messine — zadnje iz Evrope.

27. APRILA

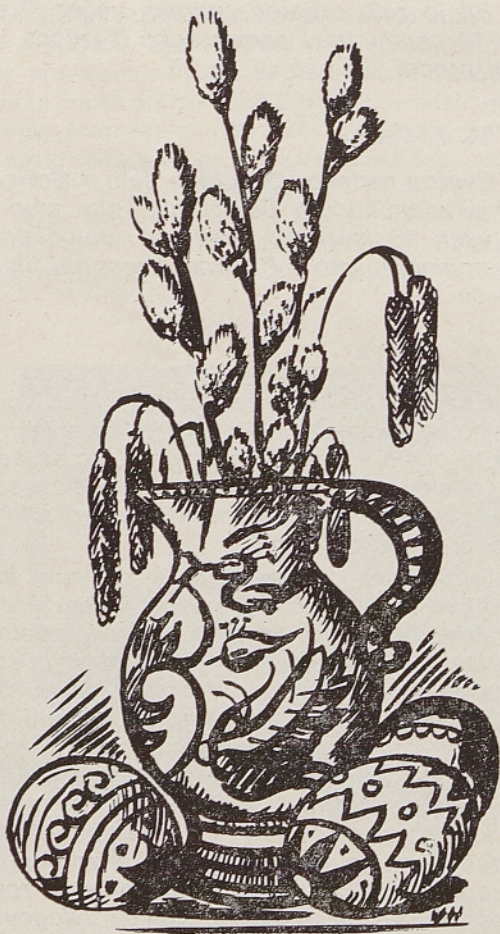
Bela sobota. Dnevi so tako lepi, da za dnevnik skoraj ni časa: vse zeleno in belo, vse diši. In družina je zdrava! Ob večerih ljudje strmi-jo v repatico na severozahodu.

Od Preičevih iz Podgrada smo dobili prosene kaše. Nekajkrat smo jo jedli na mleku. Janko jo ima zelo rad, in tudi drugi. Zdaj se je že naučil, da se reče »kaša«; prej je pravil »šáo«, »šáa« in podobno. Koliko smo se presmejali!

30. APRILA

Prekopal sem še zadnjo gredo in vrgel ven lanski radič, ki smo ga jedli do zadnjega. Elka jo je posadila s fižolom. Tudi grah zraven — pod hruško — sem nakolil. Potrebno šeprako sem nanosil z gmajne, ki nesmrtna diši v živorumenem in vijoličastem.

Jožeta malo vidim. Najbrž je upal, da bom dal kaj za novo številko Mladike. Rad bi mu bil ustregel, a nič nimam. Ali mi prinaša inspiracije — pa zbranost in spočitost za pisanje — mesec maj?

LOJZETU BRATUŽU OB 40-LETNICI NJEGOVE SMRTI

V sredo, 16. februarja, je minilo 40 let, odkar je v Gorici umrl mučeniške smrti Lojze Bratuž. Ob tej priložnosti je prav, da med bralci »Mladike« obnovimo spomin na to čisto žrtev fašistične besnosti ter na čase, v katerih se je ta tragedija odigrala.

Obdobje med prvo in drugo svetovno vojno je bilo za nas primorske Slovence obdobje umorov, konfinacij in internacij, požigov, terorističnih nastopov proti posameznikom in proti celim našeljem. Sole, ki smo si jih bili priborili pod Avstrijo, so oblasti zaprle. Istočasno so prepovedale slovenske knjige in časopise, likvidirale ali zasegle slovenske kreditne zavode, posojilnice in zadruge, razpusstile slovenska društva in slovenščino izgnale iz uradov in celo iz javnih lokalov. V tej dobi trpljenja in žalosti je živel Lojze Bratuž.

Lojze je bil brez dvoma ena najbolj privlačnih in priljubljenih oseb na Goriškem. Bil je vsele narave, izredno živahen in s svojo prijaznostjo si je pridobil nešteto prijateljev. Bil je, kakor vsa njegova družina, globoko veren ter je ljubil svoj narod in bil vedno pripravljen se zanj tudi žrtvovati. Po poklicu je bil učitelj, a se je udeleževal tudi kot skladatelj, organist in pevovodja. Učiteljsko službo je opravljal v Gonjačah v Brdih, nato v Solkanu in končno v Batujah na Vipavskem. Hkrati je vodil pevski oddelek Prosvetne zveze v Gorici, ki je bila osrednja organizacija katoliških društev ter je pod vodstvom umornega prof. Filipa Terčelja združevala 136 društev in 68 krožkov. Pevski oddelek je štel 117 zborov, ki jih je Bratuž nadziral in jim pomagal do vedno boljših uspehov.

Ko je fašistična vlada premestila slovenske šolnike, sodnike, železničarje in druge državne uradnike v notranje province, je tudi Bratuž moral zapustiti Batuže in oditi v neko vas blizu Pescare. Toda že nekaj mesecev zatem ga je goriški nadškof Sedej, ki je Bratuža poznal in cenil njegove sposobnosti, povabil, naj pusti učiteljsko službo ter prevzame poučevanje glasbe v Malem semenišču. Istočasno ga je imenoval za nadzornika slovenskih cerkvenih zborov v goriški nadškofiji.

To je bila važna, a tudi zelo nevarna naloga. Po izgonu slovenščine iz šol in javnega življenja je bilo naš jezik slišati le še v cerkvah, kjer so duhovniki pridigali ljudem v domačem jeziku, na koru pa se je glasila slovenska pesem. Lojze Bratuž je s prevzemom zaupane mu naloge postal fašistom trn v peti. V oktobru leta 1930 ga je

tolpa »črnih srajc« napadla na Travniku v Gorici ter ga s palicami do krvi pretepla. Napadeni se je moral zdraviti v bolnišnici tri tedne, a napadalcev ni niti policijska niti sodna oblast zasledovala, pa čeprav so bila njihova imena splošno znana. V začetku leta 1932 je kvestura Bratuža aretirala. V zaporu je ostal šest mesecev, ne da bi mu sploh povedali, česa je obtožen. Tak postopek se danes zdi človeku nemogoč. Junija so Loj-

zeta izpustili, a mu hkrati dali amonicijo ali opomin. Kdor je dobil tak opomin, ni smel iz občine, ni smel občevati s sumljivimi osebami, ni smel zahajati v javne lokale, ob sončnem zahodu je moral biti doma itd. Amoniranec je bil tako v stalni nevarnosti, da ga zapro. In to se je tudi redno dogajalo. Že meseca julija so Bratuža ponovno priprli, češ da se je razgovarjal na ulici s sumljivimi osebami. V resnici je šlo za njegove stare prijatelje. Sele po treh mesecih je prišel pred sodišče, ki pa ga je oprostilo »zaradi pomanjkanja dokazov«.

Leto pozneje so Bratuža pomilostili in kmalu nato se je poročil s pesnico Ljubko Šorlijevo iz Tolmina. Tedaj se je ves posvetil družini, komponiranju in zborovskemu petju, brez katerega zanj ni bilo življenja.

Leta 1936 je Bratuž vodil med drugim cerkveni zbor v Podgori pri Gorici in ga privedel do zavidljive višine. Fašisti tega niso mogli prenesti. V nedeljo, 27. decembra, je skupina podivjanih

fašistov ob koncu slovesne maše napadla pevce ob odhodu iz cerkve ter Lojzeta in štiri druge pevce odvedla na sedež stranke. Tam so fante potisnili drugega za drugim v neko temno sobo ter jim dali piti neko umazano tekočino. Kot drugi je prišel na vrsto Lojze. Dva fašista sta ga zgrabila ter ga z bodali prisičila, da je izpil velik kozarec rjavkaste tekočine, bajé strojnega olja ali nafte. Dva dni pozneje je Lojzeta začela tresti mrzlica in je moral v posteljo. Stanje se mu je od dneva do dneva slabšalo in 2. januarja so ga prepeljali z avtom v bolnišnico, kjer so zdravniki ugotovili zastrupljenje.

Bratuž je bil obsojen na smrt. Strup mu je kljub močni in zdravi konstituciji začel razjedati jetra. Bolnik je bil vdan v božjo voljo ter se je zavedal, da žrtvuje življenje za dobro stvar. »Ničesar nisem slabega napravil — je večkrat rekel — le po cerkvah sem orglal in s pevci Bogu slavil pel.« Umiral je tako svetniško, da ga je bolniški kaplan po opravljeni spovedi objel in poljubil. Bil je že blizu smrti, ko so se nekateri podgorski pevci prišli posloviti od svojega ljubljenega pevovodje. Pod oknom bolnišnice so mu v nočni tišini zapeli njegovo najljubšo pesem, ki jo je sam harmoniziral po ruskem motivu: Monotono pojejo kraguljčki, prah po cesti dviga se lehak. Lojze se je zdrznil ter se hvaležno nasmehnil. »Moji pridni pevci,« je rekel.

Naslednji dan, 14. februarja, je bolnik izgubil zavest ter je v agoničnem stanju preživel še ves 15. februar ter je šele 16. februarja okoli 16. ure izdihnil svojo blago in junaško dušo, z razpelom na prsah ter uničen od notranjih bolečin. Umrl je dan pred svojim 35. rojstnim dnevom.

Novica o tej tragični smrti se je razširila kot blisk po vsej deželi ter napravila nepopisen vtis. Lahko rečem, da so ga objokovali vsi, tudi tisti, ki ga niso nikdar videli. Vsi so razumeli, da gre za nedolžno žrtev, za narodnega mučenika. Oblast je uvidela, da bi bil njegov pogreb pravi triumf. Da bi to preprečila, je policija zastražila bolnišnico ter drugi dan navsezgodaj prenesla muče-

nikovo truplo, zavito v rjuho, na pokopališče. Kljub vsem oviram, ki so jih delale oblasti, je vendar naslednji dan na tisoče in tisoče ljudi prihajalo v mesto, da bi pokropili pokojnikovo truplo. Znova se je pokazalo, kako je bil Bratuž vsesplošno priljubljen v mestu in na deželi. Ljudstvo mu je izkazalo pravi plebiscit ljubezni. Spričo ogromnega navala ljudi je policija bila prisiljena dovoliti, da so spremenili mrtvašnico v mrliško sobo. V njej so Lojzetovo truplo položili na pare in ljudje so ga trumoma hodili kropiti.

Oblast je prepovedala javen pogreb in odredila, da se pokopa smejo udeležiti le sorodniki. Tako se je v petek, 19. februarja, zbralo na pokopališču okoli sedme ure zjutraj kakih 50 ljudi. Okoli 50 je bilo pogrebcev, nad 50 pa orožnikov in policijskih agentov.

Preganjanje nedolžne žrtve se je nadaljevalo tudi po njegovi smrti. Morilce je sodišče obsodilo na smešno nizke kazni. Ta razsodba predstavlja še danes sramoto za sodno oblast. Nobenega zadoščenja niti moralnega niti materialnega niso dali v nobeni obliki pokojnikovi vdovi in otrokoma.

Lojze Bratuž leži že 40 let na pokopališču na mirenski cesti, a njegov spomin je med narodom prav tako živ kot prvi dan. Njegova žena pesnica Ljubka Šorli mu je postavila neminljiv spomenik s svojim prekrasnim sonetnim vencem. Trg pred podgorsko cerkvijo, kjer so fašisti napadli cerkvene pevce, nosi sedaj Bratuževo ime. Goriška občina se je s tem vsaj nekoliko oddolžila tej čisti žrtvi fašističnega divjanja proti naši narodni manjšini. Njegovo ime nosi tudi goriški zbor, ki je še pred nedavnim žel velik uspeh celo v francoski prestolnici in ki je po mnenju večšakov najboljši slovenski zbor tostran meje. Nad podgorskim župniščem, v katerem je Lojze vadil svoje pevce, so postavili spominsko ploščo, v veži Katoliškega doma v Gorici pa doprsni kip. A je to dovolj? Mislim, da bi morali še marsikaj storiti v počastitev človeka, ki je žrtvoval svoje mlado življenje za slovensko pesem.

Med spominsko proslavo ob 40-letnici smrti Lojzeta Bratuža v Števerjanu. O pokojnikovem liku govori dr. Zorko Harej. Ob njem je zbor »Lojze Bratuž«, ki je na proslavi sodeloval s kratkim koncertom.

VELIKA NOČ

(III. nagrada na natečaju Mladike)

»Tisti kos tamle mi dajte, zgleda manj žilav...« so prehitale mesnate ustnice gospe Roze mesarjev nož.

»Pa imate kaj za živco?« so urno zaklepetale naprej, preden je utegnila soseda z lepo urejenimi umetnimi kodrčki iztisniti iz svojih nežno pobarvanih ustec:

»Je ostalo še kaj repkov?«

Za njima sta se pogovarjali nunca Pepka in nunca Ema dovolj glasno, da so vsi slišali: da je Pepko povabila nevesta na velikonočno kosilo. Vsem se je zdelo to precej čudno, saj so vedeli, da nista v dobrih odnosih, ker Pepka svoj čas ni pustila sinu vzeti — tiste —. Ema pa kar ni mogla prehvaliti vnukinje, ki bo prišla iz Ancone. Vsi so slišali, da je najboljša v razredu in ima takega fanta, lep je kot filmski igralec in kako je bogat! »...in čisto resno misli z njo, tudi če ima ona komaj osemnajst let. Ja in veste...«

Anica je pustila brezbrizno bežati vse to hvallisanje mimo sebe. Velika noč se je v vsej svoji mesenosti obesila na kline in se prešerno razkazovala pred njenimi očmi na ledeno svetlih ploščicah.

Zasanjala se je v venec klobas. Velikonočno kosilo; zadovoljila bi se tudi s parom klobas. Pripravila bi si več kot dostojno pojedino. Če ne bi bil dan za izplačevanje pokojnin tako daleč v preteklosti in prihodnosti, bi si tudi kaj privoščila. Kupila bi si piščanca in potem... Misel ji je zaplavala k raznim kuharskim posebnostim: nadevan piščanec, pečen, z rižem... Zaman sanja. Denarnica v njenem žepu je kaj mlahava. Ima jo bolj zaradi lepšega. V počeni skodelici doma tudi nima več denarja. Ves denar je že porabila. Upniki takoj izterjajo denar, komaj kaj dobi. Ta mesec je morala kupiti Rezi nov ovratnik. »Mi bomo šli za nekaj dni v Jugoslavijo k moji mami. Moj mož bi hotel iti v Dalmacijo, meni pa se ne ljubi. Saj veste, kako je,« se ni mogla zadržati gospa Marija, ki je morala povsod povedati svojo.

»Če se že toliko širokoustijo, zakaj ne dajo meni malo svojega odvečnega denarja,« je zagrenjeno pomislila Anica. Toliko let je garala in sedaj ima od tistega samo borno penzijo in še noge jo bolijo. Mučila se je za take gospe, kot bi hotele biti te, ki je niti ne pogledajo. Se zdaleč ji niso plačali vseh žuljev.

Pogovor pri pultu je zamrl. Mesar je s hitrimi gibi rezal, paral trebuhe, mlel meso, žagal kosti.

»Kaj pa čakate vi tam?« jo je vprašala Marija, ki prav ni mogla mimo koga, ne da bi mu otipala ledvice. Anica ji ni odgovorila. Klobase so kot magnet spet pritegnile njene misli. Zaman se je skušala spomniti, kje in kako je zapravila svoj zadnji desetisočak.

»Spet se ji meša,« so si zarotniško pomežiknile ženske.

»— noter — bi jo morali zapreti,« je zinila ena z glasom, kjer sta se mešala prezir in strah: z norci ne veš nikoli, kako ravnati.«

»Umazana je in lena«, so tiho sikale, kot bi se bale prebuditi gole piščance, ki so čepeli v škatli na hladilniku.

»Zadnjič sem jo našla, ko je kradla pri nas drva.« Vsa ušesa so se napela.

»In kaj je rekla?« se je spozabila gospa Dora, ki bi kot zdravnikova žena morala ohraniti dostojanstvo in se ne vtikati v ženske čenče. Kaj počenja Anica, pa jo je še posebej zanimalo. Zadnjič jo je srečala pri pokopališču in Anica se ji je rogala, da bo slovenski narod propadel, če bodo vse ženske imele toliko otrok kot ona, ki ni v desetih letih zakona niti enkrat še zibala. Taki norci so lahko včasih nevarni. Lahko jo tudi kar na lepem prime in začne kaj kričati. Najslabše pa je, da je najbolje obveščena ženska v vsej vasi o zasebnih zadevah vsakega posameznika. Skoraj skoraj bi sedaj odšla in se vrnila pozneje. Toda če hoče ven, mora prav mimo nje. Ne, ne, bo že raje počakala. Saj jo bo Tonče kmalu odpravil. Kaj je že rekla Miranda? Da ji je zadnjič žugala s palico in tista njena psica da je tako hudobno renčala, da jo je bilo kar strah. Morala bo reči možu, naj ji lepo napiše napotnico za v umobolnico.

...Morda pa ima v molitveniku še kakšen tisočlirski bankovec. Če je še kaj, si bo lahko privoščila veliko noč kot vsi drugi: z majhno gubanco, s kuhanimi jajci. Ne bo ji treba ponižno iti mimo natlačenih želdceev. Prav nič je ne bo sram, kot jo je tolikokrat, ko sliši za svojim hrbtom: »Danes pa se pri Anici spet ni nič kadilo. Gotovo dela ameriansko shujševalno kuro s kruhom in vodo.«

»Tonče, daj mi kaj kosti za mojo Rezi. Ne laži se, da nimaš ničesar, ker je tista kost tamle

prav zanjo. Kokošnjih glav mi nikar ne dajaj. So tako podobne tvoji, da bi jih Rezin želodec ne mogel prebaviti.«

Ženske so se spogledale. Niso vedele, če se smejo smejati ali ne. Stale so tam kot nemi stazisti. Marija pa se spet ni mogla zadržati:

»Pa imate, da bi plačali?«

»Za to ti, gobezdalo kranjsko, nikar ne skrbi. Raje pazi na svojo Mihaelo, ki teka okoli po vasi kot ciganska sirota,« ji je zabrusila, ko je zapirala vrata za sabo in psičko Rezi, ki jo je verno spremljala na vsakem koraku.

— Velika noč. Nekoč so za ta dan očistili vso hišo in ona je dobila novo zakmašno obleko. Morala bo pospraviti hišo. Včasih ji je prav všeč tisti nered, ki vlada v njenem domu, tako pokaže tistim motovilom, kako malo ji je mar, kaj mislijo o njej in da se sploh ne ozira na njihove paragrafe. Za veliko noč pa ji njena notranjost pravi, da mora biti vse čisto in pometeno, drugače velika noč ni velika noč. Lahko bi tudi prebelila kuhinjo. Strašen občutek tesnobe in mračnosti ji dajejo tisti prekajeni zidovi, iz katerih puhti neznosen smrad po dimu.

Ko je doma prešela mrke obraze Verdijev, je žalostna spoznala, da niso dovolj mrki in dostojanstveni, da bi njihova vsota plačala barve

Avtorica novele Velika noč prejema nagrado iz rok prof. M. Jevnikarja na Prešernovi proslavi DSI.

in čopiče. Ko so ljudje že tako dobri, bi ji lahko oni pomagali. Vsak bi ji nekaj poscdil in imela bi lepo veliko noč. Vse bi pošteno vrnila. Saj delajo tako med sabo. Zakaj nimajo tudi nje za eno izmed njih? Nič ni res, kar govorijo, da bi bila neumna, kje le!

Vsi po vrsti so hudobni, kar jih je. Toliko lepih besed o bratstvu med ljudmi, o človeškem dostojanstvu leži na njihovih lažnivih ustnicah, kljub temu se ji samo smejejo, karkoli naj reče ali stori. Opravljajo jo, ker je bila nekaj časa v umobolnici. Kako boleč je zasmeh, ki ti očita, da nisi več eden izmed njih, da nisi več človek.

Tukaj je njen dom, toda nočejo je, ker njena bajta vzbuja pozornost s svojo razmajano streho in sivimi zidovi med belimi hišami z okni, polnimi gorečk in nageljnov, pri njej pa raste samo džungla kopriv. Ko je bila še mlada, so tudi pred njeno hišo cvetele vrtnice, tiste temno rdeče, ki tako lepo dišijo. Nekoč so ji zelo ugajale ciklame in prav žalostna je bila, ker na njenih gredicah niso hotele uspevati. Vedno je stikala za njimi, ko so cvetele. Samo en fant je razumel to njeno strastno ljubezen — in še ta je padel, tam nekje v Abesiniji, kjer menda ciklame ne cvetijo. »Veš, Rezi, velikanske šope ciklam mi je nosil. Pravil je, da me ima rad.« Psička ji je pametno pokimala. Res je strašno biti sedaj star in sam, ko te je nekdo nekoč zasipal s ciklamami in ti govoril, kakor bi bral iz knjige.

Ljudje pravijo, da je nora, ker se pogovarja z Rezi. Naj le govorijo, saj imajo čas. Rezi je edina, ki jo razume! Zakaj se ne bi pogovarjala z njo? Čemu bi zapravljala besede z ljudmi, ki bi jih hinavsko prenašali in jim stokrat menjali smisel.

»Imam pa že raje tebe«, je vzdihnila in zavaljena psička ji je tolažeče obliznila lice. »Ti si moja prijateljica in jaz tvoja«. Tako sta se pogovarjali ženska, ki ji je življenje vzelo vse: lepoto, zaupanje v sočloveka, ljubezen, srečo, in psička, ki ji je življenje namerilo zaničevanje, ker se ni rodila s kilometrskim rodovnikom. Ženska jo je rešila in jo obsula z ljubeznijo, ki je sama ni bila deležna.

Drugi dan je bilo vreme prelepo, da bi se lotila čiščenja. Čeprav so jo bolele noge, je morala ven med zelene njive žita, da se nadiha svobode. V neki trgovini so ji darovali kos kruha in sira. Zadostoval ji je, pravzaprav bi se zadovoljila tudi z drobtinicami v tistih trenutkih, ko se ji je zdelo, da se bodo vsa vrata za njo zaprla in bo izza njih stopila bolničarka in rožljala s ključi.

Raje lačna in svobodna, kot pa da bi morala korakati gor in dol po zaklenjeni in zamreženi sobi. Kolikokrat lahko v enem dnevu premeriš sobico treh metrov? Nikoli se ni lotila štetja, ker je vedela, da bi tako res znorela.

Na velikonočno soboto se je zbudila v sobi, ki je še vedno dišala po plesnem in zaprtem. Vse dopoldne je garala in se mučila, izkoristila je vso spretnost, ki si jo je nabrala v tolikih tednih loščenja gosposkih parketov. Nazadnje je okopala še Rezi, ki je stoično prenesla tudi to muko. Kaj vse bi naredila, samo da bi bila gospodinja zadovoljna!

Vse je bilo čisto. Beda pa je še vedno gledala iz kotov.

Zanjo je dovolj, da je vse čisto. Toda drugi? Bodo drugi videli, da se tudi ona zaveda velike noči? Bodo končno razumeli, da ni nora, da se lahko vključi v njihovo družbo?

Čutila je, da je naredila veliko delo, ko je po dolgih letih pospravila hišo. Rada bi bila ve-

sela, kot je bila v otroških letih. Toda komaj se je ozrla okoli sebe in je videla razpoke v stenah, okajene zidove, vlago, ki se je nabirala povsod, ji je smeh zamrl v grlu. Kljub delu in trudu nikoli ne bo mogla te kože spremeniti v dostojnejše bivališče, kot tudi ne more, kljub vsem dobrim namenom, prebiti meseca brez dolgov. Toda to ni odvisno od nje! Narava se je zaklela proti njej. Taka je pač njena usoda, rodila se je pod nesrečno zvezdo. Prekleta taka usoda, kot je njena. Rezi je od bolečine zacvilila, ker jo je preveč stisnila.

Po stranskih poteh sta prišli na gmajno, osamelo v predprazničnem popoldnevu. Tu se je počutila vedno najboljše. Rane požganih zaplat so že zelenele. Tu in tam je cvetel dren. Kot rume-na sončka so se ji zdele te divje cvetke. Pogled nanje ji je dvignil razpoloženje.

»Konec koncev lahko tudi revež najde nekaj sreče, če jo le išče,« je pomislila, ko si je polnila naročje s tistimi cvetočimi šibami. Hotela je z njimi oživiti svoje mrtvo dvorišče in puščobno hišo.

Ko so drugo jutro ženičke hodile od prve maše s svojimi črnimi rutami in slovesnim korakom, kot se spodobi za veliko noč, so se spet spogledovale.

— Anica nori tudi za veliko noč. —

Po vseh špranjah v hiši, na vratih, na oknih, na ograji, povsod je bilo navešenih vse polno drenovih vej.

VLADIMIR KOS

Jutro ob progi

Ob progi v Kíta - Séndžu
ckimisó cvetijo,
ckimisó zlatijo
prazna prsa bajt.

Nobena ne zapoje,
ne čebljá zavzeta,
ne strmi napeta
v steklo rekino.

Z oblakov sonce gleda
v trpkih ustnic érte,
v duri, vse zaprte.
Tiho zre drugam.

Ckimisó je približno 1 m visoka cvetica bledorumenene barve, z veliki trobentici podobnimi cveti, znanilka poletja.

Za žene in dekleta

IVAN PETERLIN

Ženska in šport

V današnjih dneh zajema športna aktivnost vedno večje dimenzije. Lahko rečemo, da ni več zgolj samo nepomembna zabava, ali pa mogoče prednostna pravica le redkih izbrancev, ki so si lahko v preteklosti to aktivnost privoščili: danes smo mnenja, da postaja šport v eni ali drugi obliki pravica in potreba slehernega človeka, postati mora del njegovega delovnega dne. Omenil sem različne oblike športa: največ je seveda športne aktivnosti potrebna doraščajoča mladina, ki ji telesne in duševne sile še ne dopuščajo angažiranosti v vrhunskem športu. Seveda se tudi njen šport razlikuje od vrhunskega, saj je tudi namenjen drugačnim ljudem kot pa vrhunski. Tu je poudarek na vzgojnosti močnejši, naporji so manjši. Danes veliko govorimo o vrhunskem športu: le-tega lahko enačimo z besedo profesionalizem, kar pa je že poklicno izvajanje in kazanje športnih oziroma telesnih spretnosti. Determinanten pa postaja danes v športu nov činitelj: veliko se namreč piše in govori o novem svetovnem konceptu športa — »šport za vsakogar«. To pomeni, da je šport namenjen vsakomur in je odsev vse večjih gibalnih potreb sodobnega mehaniziranega človeka. Športna aktivnost torej zadobiva vse večjo in pomembnejšo družbeno vlogo.

Toda kako se v tem svetu giblje ženska? Dejstvo je, da se še danes zdi marsikomu smešna povezava med žensko in športno aktivnostjo. Atletinjo spravi danes iz anonimnosti le svetovni rekord ali pa fantastičen dosežek. Prvi, ki je globoko zasejal seme razlike med moškim športnikom in atletinjo, je bil oče modernih olimpijskih iger baron Pierre de Coubertain. Ženski šport je označil kot minimalno atraktivno, poleg tega pa za neoporečno dekadenco ženske lepote. No, od takrat do danes se je ta koncept pojmovanja le malo bolj »udomačil« in spremenil. Vendar je zaskrbljujoč podatek, ki pravi, da pripada na 1000 športnikov samo 9 ženskemu spolu! Za tako porazno stanje pa nosi nedvomno velik del odgovornosti tudi koncept zastarele vzgoje same. Fantka je pač treba pošiljati k plavanju, košarki, nogometu, deklico pa moramo zadržati doma. Ta ne sme izgubljati in trositi energij, ampak jih mora zaradi naravne gracije zadržati v sebi. Nekatero matere gredo celo tako daleč, da šolsko uro telesne vzgoje dobesedno

kontestirajo. Večkrat se namreč zgodi, da pošiljajo hčerko v šolo z opravičilom. Taka dekleta so tako v šolski dobi vedno »bolna«, vendar pa tudi estetsko stanje ni ravno najboljše. Zaradi pomanjkanja gibanja trpi v glavnem njihova rast, pojavi se vrsta paramorfizmov.

Vsiljuje se nam torej vprašanje, ali športna aktivnost res škoduje ženski. Bi se morda ženska morala spričo svoje fizične strukture odločiti samo za določene športne zvrsti?

Dovolite, da citiram mnenje fiziologa dr. Riccardo Arone di Bartolinija, ki je s tem v zvezi opravil že vrsto raziskav. V svojih izvajanjih pravi naslednje: »Športna aktivnost ne škodi nikomur. Vendar moramo to aktivnost opravljati racionalno in pod stalnim periodičnim zdravniškim nadzorstvom. Res je, da so nekatere športne panoge za žensko naporne, vendar so v enaki meri naporne tudi za moške. Gledano z zdravstvenega vidika, ima športnica vsekakor na široko odprta vsa vrata, ki peljejo v svet športne aktivnosti, in to v vseh odtenkih. Dokazano je, da ima žensko telo dovolj energij. Danes bi lahko celo na podlagi rezultatov, ki jih dosegajo vrhunske športnice, postavili trditev, ki bi še pred nedavnim zvenela zelo čudno: ženski spol je pravzaprav močnejši od moškega. Trenerji in športni vaditelji se morajo pač ozirati na to, da je fiziološko stanje ženske enkrat na mesec šib-

kejše, toda samo enkrat na mesec, to je v dobi ovulacije: pametna ženska zna svoje moči takrat pravilno dozirati in se ne spušča v dolge in preostre napore. Ve, da je v tistih dneh šibkejša, fiziološko je pač podvržena raznim vnetjem, njenemu telesu primanjkuje učinkovite organske obrambe.«

Pri izbiri športne panoge pa se poraja še en problem, ki si ga po večini ustvarja samo ženski svet, to je problem estetike. Res je, da športni panogi, kot sta na primer nogomet in rugby, ne nudita harmoničnega razvoja mišičja. V glavnem se pri teh športih poveča volumen mišic na stegnih in mečih. To se na ženski krepko pozna in seveda ni mogoče trditi, da je ta plat pozitivna. Ženske pač morajo razumeti, da jim nekatere športne panoge ne ustrezajo. Potencialno se lahko ženska loti vsake športne panoge, vendar mora pri tej svoji izbiri premisliti. Vzemimo primer boksa. Ženska se lahko loti tega športa celo z večjim uspehom kot moški, vendar pa moramo pri tem vzeti v poštev, da ima lahko udarec v prsi hude, včasih celo katastrofalne posledice.

Lahko torej ob koncu poudarim, da z zdravniškega vidika v glavnem ni nikakršnih nasprotstev glede aktivnosti ženske v športu. Lahko rečemo tudi to, da ženska - atletinja nastopa danes v nekaterih športnih panogah z enakimi možnostmi za uspeh kot moški.

— pod črto - pod črto —

OPORTUNIZEM IN SLOVENSTVO

Skoraj neopazno se med slovensko narodno skupnostjo v Italiji širi ponižujoč običaj.

Gre za neupravičeno majhnost in neznačajnost ljudi, ki prestopajo iz stranke v stranko, iz slovenske stranke v italijanske, kot bi zjutraj zamenjali srajco ali kravato: z največjo naravnostjo in brez sramu. Ali pa gre za oportunistične ljudi, ki jih politika prav nič ne zanima, pa se kljub temu vpisujejo v stranke ne iz prepričanja, ampak zato, da si izboljšujejo položaj na raznih področjih, na delovnih mestih ipd. In končno gre še za majhnost in neznačajnost ljudi, ki v srcu sicer imajo eno vero, pa zaradi raznih koristi na zunaj izpovedujejo kako drugo.

Če se to dogaja v totalitarnih režimih (koliko je bilo pod fašizmom izkaznic zaradi kru-

ha!), si ta pojav lahko razložimo s strahom, z resnično potrebo in borbo za vsakdanji kruh. Če pa se to dogaja v demokratični družbi, kot je danes ta, v kateri živimo, lahko pomeni, da je v družbi, ki take pojave dopušča, nekaj hudo narobe. Človek v taki družbi ni več svoboden. In če se tudi svobodi odpoveduje sam, za družbo to ni noben alibi!

Nihče danes ne zahteva od ljudi junaštva, ker to ni potrebno. Zato pa so tako sprehajanja od slovenstva in od lastnega prepričanja najbolj poniževalen primer odtujevanja, ki meče senco na vso slovensko skupnost. Tisti Slovenci, ki iz oportunističnega počenja to, so morda inteligentni in sposobni, a so majhni značaji in so zato tudi majhni Slovenci in majhni ljudje.

Taki pojavi, če so predvsem med intelektualci, nas še posebej užalostujejo, ker običajno ne gre za skorjo kruha, ampak za gol karierizem. S takim ravnanjem se izobraženci sami odpovedujejo svoji vlogi, niso več voditelji svojega naroda, ampak slabi zgledi, ki jih ne gre posnemati. Kakšne bodo nove slovenske generacije, ki doraščajo ob takih zgledih, ni treba dokazovati.

Kondor

Kondor se v Mladiki ni oglasil že nekaj let. Pri reviji pa je običajno sodeloval s prizadetimi zapisi o slovenstvu v našem prostoru in času. Tokrat se nam po dolgem času spet oglašča. Morda je njegovo pisanje — sodeč po tem, kar nam je poslal, — spet potrebno. Zato upamo, da bodo tej glosi sledile še druge.
(Uredništvo)

Priznanja za amatersko gledališko delo

Ob letošnji Prešernovi proslavi DSI

Na Prešernovi proslavi Društva slovenskih izobražencev v Trstu so v ponedeljek, 14. februarja, poleg nagrad natečaja Mladike za najboljše novele, o čemer poročamo na drugem mestu, podelili tudi priznanja MLADI ODER 76. Priznanja, ki sta jih letos že drugič podelili Slovenska prosveta iz Trsta in Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice, so prejeli:

EGON ŠTOKA, član igralske skupine Prosek-Kontovel, za glavno vlogo ter prikupno in domiselno sceno v igri En dan z Edvardom;

DAMJAN PAULIN, član amaterske skupine Štandrež, za dobro situacijsko komiko in za naravno igro v vlogi načelnika v igri Sumljiva oseba;

MIRA ŠTRUKLJEVA za režijo igre Sumljiva oseba, ki jo je izpeljala s spretnimi režijskimi prijemi ter tako izdelala lahkotno in vedro komedijo;

KARLO GLAVIČ, član amaterske skupine, ki je v Marijinem domu v ulici Risorta izvedla Vodopivčevo spevoigro Kovačev študent, za vlogo očeta v tej igri in za dolgoletno delo pri amaterskih skupinah;

STANA KOPITAR - OFICIJA za vlogo matere v isti Vodopivčevi spevoigri.

Stana Kopitar je bila na tem večeru središčna osebnost in posebno drag gost. To je pokazal posebno topel in dolg aplavz, s katerim so jo šte-

vilni prisotni pozdravili. Priznanje in šopek rož je prejela ne samo za sodelovanje pri igri Kovačev študent — je bilo poudarjeno v utemeljitvi — ampak za vse dolgoletno delo pri amaterski igralski skupini Marijinega doma v ulici Risorta. V utemeljitvi je bilo namreč med drugim rečeno:

»Igralka in režiserka Stana Kopitar - Oficija je s svojo nadarjenostjo in pridnostjo prerasla vse okvire amaterizma in je danes znana predvsem kot igralka in režiserka pri igralski skupini Radijskega odra. Vendar, kdor jo pozna, ve, da se tudi zastonskemu delu z raznimi amaterskimi skupinami ni nikoli odrekla in je pomagala povsod, kjer so jo potrebovali in jo prosili za pomoč. Stana Kopitar igra od leta 1921 na odru Marijinega doma v Trstu, kjer so bile pod fašizmom ilegalne gledališke predstave, namenjene predvsem slovenskim dekletom, ki so se takrat zbirale v Marijinem domu. Od leta 1935 režira tam vsako leto po več iger. Kot članica skupine Slovenski oder je Kopitarjeva ustvarila več nepozabnih likov na odrskih deskah v tržaških dvoranah in na prostem na Repentabru pred cerkvijo, kjer so se odvijali tabori Slovenske prosvete. Od leta 1946 se Stana Kopitar posveča igralski umetnosti tudi poklicno, saj je od tega leta stalni član igralske skupine Radijski oder, v okviru katere je odigrala nič koliko posrečenih in nepozabnih likov. Od leta 1950 pri radiu tudi režira.

Člani Radijskega odra izvajajo Mahničev Krst pri Savici na osrednji Prešernovi proslavi Slovenske prosvete v Trstu. Prireditev je pripravilo DSI. Od leve: Pavel Bajc, Glavko Turk, Ivo Sosič, Franko Žerjal, Matejka Maver in Ivan Bužečan.

Njeno življenjsko delo, ki bi ga v drugačnih razmerah lahko drugače vrednotili, je pomembno zaradi važne vloge, ki jo je kot igralka, režiserka in organizatorica imela za ohranitev slovenske besede in za obujanje narodne zavesti v središču mesta in — preko radijskih valov — tudi na širšem primorskem območju.«

Nagrajevanje Mladi oder in razglasitev nagrad V. literarnega natečaja Mladike je bila prav gotovo osrednja točka letošnje že tradicionalne Prešernove proslave, ki jo DSI prireja vsako leto ob slovenskem kulturnem prazniku. Nagrajevanja, ki so s temi proslavami združena, pa imajo poseben pomen, ker so znaki žive ustvarjalnosti slovenskih ljudi v zamejstvu. Društvu slovenskih izobražencev, Mladiki in Slovenski prosveti gre priznanje za žive pobude, ki jih daje na področju literarnega in nasploh prosvetnega dela.

Zaradi kronike naj omenimo še druge točke, ki so bile na sporedu na tej prijetni domači prireditvi.

Prvi je nastopil Radijski oder z izvedbo igre Mirka Mahničiča Krst pri Savici. Mojstrsko so v koncertni izvedbi odigrali vloge Matejka Maver, Pavel Bajc, Ivan Buzečan, Glavko Turk, Franko Žerjal in Ivo Sosič.

Glasbeno je igro opremil Peter Svagelj. Na kratko je nato podal nekaj misli ob Prešernovem dnevu predsednik SSO dr. Damjan Paulin. Spregovoril je o aktualnih problemih Slovencev v Italiji, o naši usodi tu in danes, govor pa je sklenil s hvaležno mislijo na mučenika Lojzeta Bratuža, ki so ga fašisti pred 40 leti umorili zaradi slovenske pesmi, ki jo je nadvse ljubil.

Prireditve je sklenil mešani zbor Lojze Bratuž iz Gorice pod vodstvom Stanka Jericija. Doprineseno in pod gotovo dirigentovo roko je zbor zapel vrsto pesmi, s katerimi je dokazal, da uživa zaslužen sloves kot eden najboljših slovenskih zborov v zamejstvu.

Po prireditvi so se pevci, izvajalci in občinstvo zadržali v društvenih prostorih v prijetnem družabnem srečanju.

Predsednik SP Marij Maver izročja priznanje »Mladi oder« gospe Miri Štrukljevi.

Rekvijem za štandreško zemljo

Leto 1977 se je za Štandrežce začelo v znamenju 33 oropanih hektarov najboljše zemlje. Goriški občinski svet je odobril načrt za gradnjo tovornega postajališča, ki bo zgrajeno na štandreških tleh. Uničena bo slovenska zemlja, uničen bo dobršen del gospodarske dejavnosti štandreškega prebivalstva, rodovitno in dragoceno zemljo bosta pokrila asfalt in cement. In ni nujključje: prav v Štandrežu in prav najkvalitetnejša zemlja...

Zgodovina utesnjevanja in razbitja štandreške vaške enotnosti je pretresljiva: gre od fašistične nasilne ukinitve štandreške občine (1927) tja do priseljevanja beguncev, od zasedbe velike površine za športne naprave do industrijskih obratov megalomanske vsebine. Pa bi še našteali: regulacijski načrt 1966, ki je z ambiciozno potezo nameraval zgraditi trgovske in industrijske infrastrukture, tovorno postajališče, glavne cestne povezave za Videm, Trst in Ljubljano, železniško omrežje, gradnje stanovanjskih hiš. Za kmetijstvo, ki je glavni dohodek in ponos Štandreža, pa se je ohranilo le nekaj hektarov ali 2,8 odstotka celotne štandreške površine.

Tako ravnanje je neodgovorno in jasno dokazuje, da nekateri nočejo razumeti potreb vaške skupnosti, da ne upoštevajo značilnosti okolja in da jim ni do zaščite in razvoja narodnostnih, kulturnih, družbenih in gospodarskih posebnosti. V dokumentih pa istočasno lahko bremo izjave o tem in onem, pa o potrebi pospešitve kmetijske dejavnosti! To je doslednost goriške občinske uprave!

Zadnje čase se v Gorici mnogo govori o tovornem postajališču, o Štandrežu in o bodočem razvoju mesta; pripravlja se tudi revizija sploš-

nega regulacijskega načrta za Gorico. Malo pred glasovanjem o postajališču je Konzulta za slovenska vprašanja pri goriški občini izdelala dokument z jasnimi predlogi v korist Štandreža: v bistvu je šlo za to, da se postajališče prenese na neproduktivno ozemlje pri letališču. To so podprli tudi rajonski svet in organizacije iz Štandreža. Goriško časopisje je dalo temu predlogu precej poudarka, a kmalu za tem so se začeli pojavljati branilci postajališča, ki so zagovarjali, da ta infrastruktura predstavlja rešitev za Gorico in da je treba takoj preiti k dejstvu. Načrt je bil odobren 28. januarja.

Na seji občinskega sveta se je ozračje malokdaj tako naelektrilo kot tokrat; padale so trde besede. Predstavniki strank goriškega odbora (DC, PSDI, PRI) so kar blesteli v svojem neupoštevanju zahtev štandreškega prebivalstva in predlogov, ki so jih izdelali Konzulta za slovenska vprašanja, štandreški rajonski svet, tamkajšnje organizacije in nekatere stranke. V bistvu se sploh ni govorilo o odvzemu slovenske zemlje, slovenska narodna skupnost ni bila niti omenjena, poudarjali so vlogo mostu, ki naj jo ima Gorica, in okrepitev goriške ekonomije. Župan De Simone je na seji — in kasneje tudi v časopisju — vneto zagovarjal postajališče, ker je zagotovljena cestna povezava z Jugoslavijo, ker so zagotovljena finančna sredstva, ker je občinska uprava usmerjena v politiko povezave in sodelovanja med tu živečima narodoma. A nikjer ni bilo govora o socialnih in etničnih vprašanjih ali o tem, da se enostavno prezirajo želje prebivalstva in da bo izginilo Jeromitišče, 9 hiš, slovenski zaselek.

Slovenska narodna skupnost ne more hladnokrvno gledati krčenja svojega prostora.

Goriški politični triumvirat, ki vlada na občini, je zaverovan v svojo nezmotljivost in vsevednost. A storil je nekaj napak. Prva je tehnična: postajališče ni povezano z železnico, cestne zveze so slabe in zapletene. V tehničnem pogledu popoln polom.

Druga napaka je politična. Za načrt so glasovali poleg strank v odboru samo se fašisti in liberalci. Goriška vlada ni računala, da bo opozicijska fronta tako obsežna. Gotovi so bili za negativni glas Slovenske skupnosti, upali pa so na kako ne preveč hrupno vzdržanje levičarskih strank. Take opozicije, ki predlaga drugačne rešitve, pa ne morejo prezreti.

Stvar pa se ni končala v občinskem svetu. Tudi italijansko časopisje je nekam slovesno in pohvalno oznanjalo spočetje velike umetnine goriških politikov. Značilen je bil tudi uvodnik (Superare i contrasti) v škofijskem tedniku Voce Isontina, ki je posvetil Štandrežu celò naslovno stran in sliko (štandreške cerkve, ne pa zemljišč, ki bodo izginila) in skoraj nekam zaskrbljeno poročal o glasovanju v občinskem svetu. Tudi KD je nekaj dni po odobritvi načrta za štandreško

postajališče razglasila po goriških zidovih svojo pripravljenost za alternativne ekonomske rešitve in ponovno poudarila, da ima mesto Gorica vlogo povezave in mostu med različnimi kulturami zaradi svojega zgodovinskega in geografskega položaja.

Lepe besede, ki smo jih goriški Slovenci vajeni; besede, ki izzvenijo kruto in neresnično ob ugotovitvi, da je Štandrež izgubil svoje gospodarsko in narodnostno obličje; besede, ki nam ne dajejo zagotovila, da bo kdaj popravljena krivica in povrnjena neizmerna škoda. Postajališče je samo en primer.

Nezmotljivi izvedenci določenih goriških političnih in finančnih krogov zagotavljajo, da se bo Gorica s postajališčem ekonomsko okrepila. Trdijo celò, da bodo največ koristi pri tem imeli pravzaprav Slovenci!

Za sedaj je gotovo samo eno: v Štandrežu bo najboljša slovenska zemlja postala asfalt.

g. s.

ABEL

Tako toplo je danes

*Padajoče sonce v dalji
megli večer
in ure obledelega dne
nerazločno polagajo
podolgovate sence.*

*Z obzorja hladen piš
spleta dalj vsemirja
med ljudi.*

*Nekje
na tlakovanem cestišču
v onemoglem koraku
nema beseda umira
z gromom težine
ujeta v kvadratu...*

*V zvoniku bije ura
srcu v odmev*

*na okenska stekla
teko srage krvi...*

*na poljih prodnato
klasje zori*

*po razpokah lazijo
sence
v zakotja noči*

*Tako toplo je danes
človek
ob toplem kamenju*

200 let ZDA in Slovenci

Odmiranje tradicije in poslanstvo izobražencev

V Združenih državah Amerike so se končale bučne proslave ob 200-letnici proglasitve neodvisnosti. O njih so veliko poročali tudi pri nas. Kar zadeva slovenske proslave, pa so bila skoraj vsa poročila omejena na verske shode. Zato bi radi ob tej priložnosti osvetlili slovensko prisotnost v ZDA in njen pomen. Obrnili smo se na univ. prof Rada Lenčka, ki poučuje na Columbia University v New Yorku, ki je rad odgovoril na nekaj vprašanj, za kar se mu tukaj zahvaljujemo.

(i i)

MLADIKA: *Profesor Lenček, vi ste živeli v osrednji Sloveniji, kot profesor in etnograf nekaj let v Trstu, nato v ZDA. Kako ste doživeli znani ameriški »melting pot« - izravnavanje in dušenje jezikovnih, kulturnih, miselnih značilnosti in običajev novonaseljencev?*

Prof. LENČEK: Morda je prav, da v najinem razgovoru najprej pojasniva, da to, kar danes svet pozna pod nazivom »ameriški 'melting pot'«, že dolgo ni več točna oznaka tega, kar se sociološko dogaja v ZDA. Že pred dvajsetimi leti so sociologi pričeli govoriti o »unmelted« ali celo o »unmeltable ethnics«; v zadnjih desetih letih pa smo priča pravi etnični revoluciji v ameriški družbi. Razvoj modernega življenja v ZDA je veliko bolj zapleten, kot ga more zaobseči pojem asimilacijske integracije, za katerega stoji izraz »melting pot«.

Integracija različnih etničnih skupnosti v ZDA namreč predpostavlja edinstveno družbeno ozračje, ki je pogojeno s pojmom ameriške etnične demokracije in pluralizma. Prva je samo posledica politične in socialne demokracije in stoji za enake politične in družbenogospodarske pravice vseh etničnih skupnosti v ZDA; po njej ima vsaka etnična skupina pravico do lastnega kulturnega razvoja in do vključitve v pluralizem. Pluralizem sam po sebi pa predstavlja filozofijo svobodne izbire, ideologijo, ki ne odpira pred posameznikom le eno samo pot, ampak vrsto izbir. In v tej ureditvi gre predvsem za posameznika in za njegovo osebno izbiro. V širšem smislu stoji pluralizem za filozofijo koeksistence in za sodelovanje med etničnimi skup-

nostmi različnih kultur, za filozofijo vzajemnega spoštovanja kulturne različnosti, za pravico etničnih skupin do ohranitve in razvitja lastnih tradicij, jezika, načina življenja v ameriški družbi. Tako je slovenskim Amerikancem omogočeno, da se drže svoje slovenske tradicije, jezika, svojega načina življenja. Čeprav so v vsakodnevnom življenju v šolah, uradih, po delavnicah — Amerikanci in del ameriške družbe.

Seveda se taka ameriška večnarodna družba istočasno razvija v navidezno nasprotnih smereh. Pluralistična in strpna filozofija dovoljuje etnične pravice in nadaljevanje kulturnega izročila etničnih skupnosti, na drugi strani pa zagotavlja vsrkavanje vrednot vseh etničnih izročil v svojsko ameriško kulturo, ki je po svojem bistvu — integrirana kultura. V tem sistemu vsak slovenski Amerikanec stoji v toku integracije; čim večji delež njegovega osebnega življenja je posvečen ameriški sredi, toliko bolj prispeva svoj osebni slovenski delež — ameriški kulturi.

MLADIKA: *V Kanadi in v Avstraliji se vedno bolj ceni kulturno bogastvo »stare domovine«. Oblasti skušajo to ohranjati z ukrepi na šolskem področju. Kako je v ZDA?*

Prof. LENČEK: Ohranjenje kulturnega bogastva etničnih skupin je bistvo »etnične revolucije«, kot jo doživljata Kanada in Avstralija. In tam gre za povsem isti pojav kot pri nas v ZDA. Vendar je treba poudariti to-le: na šolskem področju le, kjer gre za večje mase etničnih skupin. Francozi v Kanadi so klasičen primer; Ukrajinci v Kanadi so bili že blizu tega cilja, a menda še niso uspeli dobiti svoj šolski sistem. Ni pa mogoče pričakovati — tudi v Avstraliji ne — da bi, na primer, zvezna vlada odpirala slovenske šole za slovenska naselja, tudi če bi bila še tako gosto naseljena. Naše slovenske šole v ZDA delujejo brez kakih zveznih podpor; vezane so na slovenske cerkve, v kolikor jih je še mogoče tako nazivati, in vršijo se ob sobotah, ob žrtvah naših slovenskih skupnosti.

MLADIKA: *Za 200-letnico ZDA je bilo napovedanih več publikacij o zgodovini slovenskega naseljevanja, o znamenitih ameriških Slovenih. Kako je s tem delom? Kako napredujejo ra-*

ziskave prof. Gobca, o katerih se pri nas malo sliši zadnje čase?

Prof. LENČEK: Pri vas je o tem slišati malo, pri nas prav nič. Profesor Gobec ima svojo osebno ustanovo, dela sam in pravijo, da ima finančne težave z izdajo knjig. Državna univerza v Clevelandu je dobila zvezno finančno podporo in bo izdala knjigo o Slovencih v Ameriki. Pri tej knjigi sodeluje cela vrsta slovenskih znanstvenikov: profesorji Novak, Bonutti, Velikonja, Susel, Nielson in mnogi drugi. V okviru Society for Slovene Studies profesorica Irena Winner, ki je pred leti izdala monografijo o Žirovnici na Slovenskem (*A Slovenian Village: Žirovnica, 1971*), pripravlja knjigo o Žirovničanih v Ameriki, ali kot sama rada pravi — »on the villagers in Cleveland«. Society for Slovene Studies sama je imela vrsto znanstvenih srečanj, ki so obravnavala doprinose Slovencev ameriški kulturi; Liga Slovenskih Amerikancev je prav tako posvetila dva simpozija tej problematiki. Vsa ta predavanja bodo izšla v kratkem v dveh knjigah.

MLADIKA: Bi lahko podali sliko sedanjega stanja slovenske skupnosti v ZDA? Kako je z družbi staronaseljencev, z njihovimi časopisi, samostojnimi župnijami, kulturnimi delavci, socialnim položajem?

Prof. LENČEK: Slovensko življenje v Ameriki je v globoki krizi. Kar je slovenskega še živega, je bilo v mestih, v industrijskih središčih: Clevelandu, Chicagu, Detroitu, Pittsburghu, v mnogih naseljih po Pennsylvaniji. Tukaj so se slovenski ljudje po sili razmer držali skupaj okoli svojih duhovnikov, dokler so jih imeli, okoli svojih prosvetnih organizacij, dokler so živele. To so »slovenske vasi« v Chicagu, Clevelandu, Bridgeportu, Johnstownu... A ko so otroci druge generacije slovenskih izseljencev odrasli, so se odselili ali v predmestje ali s trbuhom za kruhom v druga mesta. Starši so šli za njimi ali so pomrli. Tako so te slovenske vasi — mestni geti — propadli; prevzela jih je nova spodnja plast ekonomske lestvice v Ameriki, črna in španska Amerika. Osebne povezave ni več, še celo ne v slovenščini, vsakodnevnih srečanj ni več. Ljudje so raztreseni po predmestjih ali razseljeni po celi Ameriki. Nove generacije našega rodu so izobražene, izobražene v angleških visokih šolah, in ko primerjajo ameriško kulturo, jezik in civilizacijo z našo ljudsko prosveto, ki je edina ohranjala slovensko tradicijo od početka, odmirajo slovenskemu izročilu. Zanimiva podrobnost: po podatkih slovenskega samostana v Lemontu pri Chicagu v ZDA ni več cerkva s popolnoma slovenskim bogoslužjem. V Johnstownu so na primer slovenski le še spoved in zakramenti za umirajoče...

MLADIKA: Kako je s slovensko prisotnostjo na ameriških univerzah in znanstvenih ustanovah? Opišite, prosim, delovanje Družbe za slove-

nistične študije (Society for Slovene Studies), kateremu ste vodja.

Prof. LENČEK: Ljudi slovenske krvi je med učitelji na ameriških visokih šolah sorazmerno veliko, vendar bi to bilo težko povedati s številko. V naši Society for Slovene Studies, ki v glavnem povezuje le profesorje-znanstvenike, ki se aktivno ukvarjajo s študijem slovenskih problemov, jih je včlanjenih kakih 100. In še vedno novi se nam oglašajo; večina jih deluje na uglednih univerzah, kjer zasedajo važna mesta kot znanstveniki in administratorji.

Naša Society for Slovene Studies je bila ustanovljena pred štirimi leti v New Yorku. Njen sedež je pri Kolumbijski univerzi, njeni člani pa se udeležujejo po številnih kanadskih, ameriških in evropskih univerzah. O dejavnosti Družbe govorijo njeni sporedi na znanstvenih zborovanjih, delovanje njenih članov pa dokumentirajo *Družbin Newsletter* in knjigi esejev: *Papers in Slovene Studies* (1975, 1976). V štirih letih delovanja se je Society uveljavila med znanstvenimi organizacijami, ki se posvečajo slovanskim problemom v angleško govorečem svetu.

Morda je prav, če dodam, da Society for Slovene Studies ni etnična organizacija Slovencev niti ne družba slovenskih kulturnikov v Ameriki. Nasprotno: namen Society je povezovati Slovence in Ne-Slovence, ki se zanimajo za slovenske probleme, jih preučujejo in objavljajo svoje izsledke v glavnem v angleškem jeziku.

Society pa prav tako ni morda organizacija, ki bi hotela povezovati slovenski etnični intelektualni potencial v Ameriki. Njen namen je razvijati znanstveno ustvarjalnost na slovenističnih problemih. Redni člani Society so torej aktivni znanstveni delavci, medtem ko je podporno članstvo odprto tudi drugim. Vendar si je Society doslej prizadevala povezovati le aktivne znanstvene delavce.

Ob ustanovitvi je bilo kakih 40 članov; danes jih je več kot 110. Poklicno so to profesorji, največ slavisti, zgodovinarji, ekonomisti, geografi, antropologi, filozofi, arheologi, sociologi in drugi. Zanimivo je, da je skoro polovica članov danes pravih Amerikancev. Seveda bi morali najprej določiti, kako daleč naj seže naša definicija slovenskega pokolenja. Saj veste, kako je: druga in tretja generacija intelektualcev evropske krvi v Ameriki je že popolnoma zasidrana v Ameriki in je ni več mogoče etnično opredeljevati kot emigrantske. Še Louis Adamič je rekel Župančiču: razumem slovensko, a sem Amerikanec. Intelektualec se laže utopi, asimilira, zato razlikovanje generacij — prva, druga, tretja pri njih ne pomeni dosti. Vendar, kot rečeno, skoro polovica naših članov je, če hočete, čistokrvnih ne-Slovencev, to je takih, ki se zanimajo za slovenske probleme kot popolni tujci.

In v tem je vrednost in poslanstvo naše Society.

SLOVENSKI UČITELJI V AVSTRALIJI

Lanska 9/10 številka avstralskih Misli poroča, da so na Monash univerzi v Melbournu ustanovili združenje viktorijskih učiteljev za poučevanje slovenščine. Združenje šteje trenutno 15 članov in ima uradni naziv SLOVENIAN TEACHERS ASSOCIATION OF VICTORIA. Imeli so že svoj ustanovni občni zbor, njihov namen pa je povezovati učitelje osnovnih, srednjih in višjih šol za poučevanje slovenščine v Viktoriji. V društvu bodo izmenjavali misli, diskutirali, pripravljali krožke, seminarje in podobno. Osnovanje združenja je narekovalo potreba, da se zagotovi obstoj sobotnega pouka slovenščine v državnih šolah, ki bo uveden v prihodnjem šolskem letu. Naslov združenja je: STAV, c/-43 Stockdale Avenue, Clayton, Vic. 3168, Australia.

II. DEŽELNI KONGRES SLOVENSKE SKUPNOSTI

V Števerjanu se je 12. marca letos začel drugi deželni kongres stranke Slovenske skupnosti. V glavni dvorani domačega prosvetnega društva so občni zbor pozdravili številni gostje in predstavniki drugih deželnih strank ustavnega loka. Dolgo in temeljito poročilo o opravljenem

LETNI OBRAČUN SLOVENSKE PROSVETE

Konec februarja je Slovenska prosveta v Trstu imela svoj redni občni zbor, na katerem so člani potrdili v lanski sezoni opravljeno delo in sprejeli nekatere sklepe za tekočo sezono. Največ pozornosti so na zboru posvetili naši reviji, katere pri manjkilaj krije v glavnem prav Slovenska prosveta.

+ DORČE TERČON

V Sesljanu je 14. februarja preminil trgovec Dorče Terčon, brat nekdanjega nabrežinskega župana Josipa. Bil je zaveden in značajan Slovenec in v tem duhu je vzgojil tudi svoje otroke. Njegov sin Antek zastopa danes Slovensko skupnost v nabrežinskem občinskem svetu, več let pa je tudi član vodstva Slovenske skupnosti.

delu in o smernicah za bodoče delo je podal tajnik Drago Štoka. Zaradi obilice gradiva za diskusijo pa so morali občni zbor nadaljevati tudi naslednjo soboto, 19. marca. Prvi dan kongresa so se s kulturno prireditvijo spomnili 40-letnice smrti goriškega skladatelja in pevovodje Lojzeta Bratuža. S kongresa objavljamo v tej številki nekaj fotografij.

FINŽGARJEV DOM NA OPČINAH

Finžgarjev dom na Opčinah je 6. marca s slavnostno akademijo praznoval desetletnico svojega obstoja. Priložnostni govor je imel časnikar Saša Martelanc, pri kulturnem sporedu pa so sodelovali mladi openski godbeniki, pevci in recitatorji ter cerkveni pevski zbor.

+ SREČKO BARAGA

V Buenos Airesu je 31. januarja letos preminil v 76. letu življenja prof. Srečko Baraga. Njegovo ime je tesno povezano z obnovo slovenskega šolstva na Tržaškem v letu 1945, ko je bil strokovni svetovalec za slovensko šolstvo pri ZVU v Trstu. Baraga je bil po rodu Notranjec.

CLEMENT DRUSCHKE RAZKRINKAN

Nedavno je inž. Simon Wiesenthal, znani zasledovalec nacističnih zločincev, na tiskovni konferenci sporočil javnosti, da so v Heidelbergu odkrili nacističnega krvnika Clementa Druschkeja, ki je med vojno služboval pri gestapu na Jesenicah. Druschke je sam odgovoren za smrt 821 Slovencev, ki so jih umorili v Begunjah, za nadaljnjih 4448 Slovencev pa je odgovoren, da so jih poslali v razna nemška uničevalna taborišča. Veliko zaslug za njegovo izsleditev ima Franc Koritnik, bivši jeseniški partizan, ki danes živi v Severni Italiji in je lep del svojega življenja posvetil zasledovanju nemškega krvavega gestapovca.

SNEGULJČICA V BOLJUNCU

Mladinski dom v Boljuncu je zadnjo nedeljo februarja pripravil v novem občinskem gledališču predstavo pravljичne igre Sneguljčica, pri kateri je sodelovalo preko trideset otrok. Že samo to dejstvo nam pove, s kakšnimi in kolikšnimi težavami so se morali spoprijeti prireditelji. Kljub temu je predstava doživela izreden uspeh.

Gostje in občinstvo med spominsko proslavo v Števerjanu

Iz delovanja DSI

Društvo slovenskih izobražencev nadaljuje s kulturnimi in družabnimi večeri ob ponedeljkih. Iz društvene kronike objavljamo nekaj podatkov o teh večerih. Zadnji ponedeljek v januarju je bila okrogla miza, posvečena tisku. Udeležili so se je naš urednik Marij Maver, dr. Kazimir Humar za Katoliški glas, Zora Saksida za mladinski list Pastirček, Drago Klemenčič za ljubljansko Družino, Edo Škulj za revijo Cerkvni glasbenik in drugi. Dr. Drago Bajc je predaval o rešenih in nerešenih problemih

Predsednik SSO dr. D. Paulin govori na Prešernovi proslavi.

matematike v ponedeljek, 7. februarja. Na pustni ponedeljek, 21. februarja, je odbor poskrbel za poseben užitek s satiro »Slovenski vitez žalostne postave« v izvedbi članov Radijskega odra. Naslednji ponedeljek sta Vinko Ozbič in Ivo Jevnikar govorila o skavtizmu. Prvi ponedeljek marca so posvetili politični krizi v javnih upravah, o čemer sta spregovorila Drago Štoka in Rafko Dolhar. 14. marca pa je dr. Pavel Zlobec predaval o radioastronomiji. O Prešernovi proslavi, ki jo je društvo priredilo 14. februarja poročamo na drugem mestu.

Končno so večer 21. marca posvetili problemom tržaškega stalnega gledališča. Pri okrogli mizi so sodelovali člani upravne sveta in gledališki delavci.

PESEM MLADIH

V nedeljo, 13. marca, je bila v Kulturnem domu v Trstu tradicionalna mladinska revija zborov, ki jo je priredila Zveza cerkvenih pevskih zborov na Tržaškem. Pri reviji je sodelovalo trinajst pevskih ansamblov, Kulturni dom pa je bil ob tej priložnosti zaseden do zadnjega kotička.

+ Prof. OTON BERCE

V soboto, 12. marca so v Trstu pokopali priljubljenega vzgojitelja in prijatelja mladine Otona Berceta, profesorja pedagogike in psihologije na slovenskem učiteljskišću Anton Martin Slomšek v Trstu. Pokojnik je bil doma iz Oseka na Vipavskem, kjer se je rodil 10. januarja 1924. Prof. Berce ni bil samo šolnik, ampak je rad nastopal tudi v javnem življenju. Veliko zaslug ima za ustanovitev in širjenje skavtizma med našo mladino, zato se ga bomo vselej s hvaležnostjo spominjali.

+ Dr. ALOJZ KISOVEC

Osmega marca je v Trstu za vedno zatisnil oči dr. Alojz Kisovec, nekdanji slovenski politični delavec, ki je igral vidno vlogo v tržaškem življenju pred prvo svetovno vojno. Po prvi vojni je emigriral v Jugoslavijo, sodeloval pa je tudi pri pariški mirovni konferenci. Kasneje je emigriral v Argentino. Zadnja leta je preživel v pokoju v tržaškem mestu. V Društvu slovenskih izobražencev je pred nekaj leti predaval o svojem delu pri pariški mirovni konferenci.

SBL I, 457

OSMI KOROŠKI KULTURNI DNEVI

Od 17. do 19. februarja so bili v prostorih Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu tradicionalni kulturni dnevi, ki so jih v celoti posvetili fašizmu. Predavali so dr. Metod Mikuž, Karel Prušnik - Gašper, Karel Šiškovič, Vladimir Klemenčič in drugi.

ETIMOLOŠKI SLOVAR

V Ljubljani je pred kratkim izšel prvi zvezek Etimološkega slovarja slovenskega jezika, ki ga je pripravil slavist prof. France Bezlaj. Prvi zvezek obsega črke od A do K. Stane pa 22.500 lir.

LEPOSLOVNE NAGRADE

Januarska številka Glasa SKA prinaša izid drugega nagradnega literarnega natečaja dr. Ignacija Lenčeka: prvo nagrado 200 dolarjev je prejel Vinko Beličič iz Trsta za novelo Tostran doline, drugo nagrado v znesku 150 dolarjev Fran Bükvič iz ZDA za novelo Svaka, tretjo in četrto nagrado po 100 dolarjev dr. Tine Debeljak iz Argentine za črtico Novi plavž in Božidar Ted Kramolc iz Kanade za novelo Vreča živil, peto nagrado v znesku 50 dolarjev pa je prejel France Papež iz Argentine za črtico Borovci.

NAJSTAREJŠI SLOVENSKI DUHOVNIK

Najstarejši slovenski duhovnik je danes stoletnik prof. Jože Demšar. Duhovnik je že 78 let, 60 let pa profesor s kar tremi doktorati. Še vedno je vsako nedeljo po 6 ur v spovednici. Ob jubileju je mladinski list Ognjišče posvetil slavljencu v letošnji marčni številki lep članek s fotografijami v barvah. Pred nekaj leti je v Združenih državah umrl izseljenski duhovnik Jurij Trunk. Bil je doma s Koroškega. Star pa je bil 103 leta.

75 LET MILKE HARTMANOVE

Znana koroška ljudska pesnica Milka Hartman je 11. februarja slavila svoj 75. rojstni dan. V koroški kulturni zgodovini ima svoje važno in nepogrešljivo mesto, saj je bila dolgo let edini glasnik koroškega ljudstva. Ustvarila je bogat opus pesmi, ki so jih zaradi spevnosti večkrat uglasbili. Pesnica je bila v povojnih letih nekajkrat naš gost, zato ji k jubileju od srca in kot stari znanki prav prisrčno čestitamo.

V oceno smo prejeli:

France Balantič, *Zbrano delo*. Uredil, vinjete narisal in opremil France Papež. Izdala kot svojo 100. publikacijo v Cankarjevem letu 1976 Slovenska kulturna akcija.

Ivan Cankar, *Il servo Jernej e il suo diritto* (Hlapec Jernej in njegova pravica). V italijanščino prevedel in uvod napisal Arnaldo Bressan. Izdala Feltrinelli Economica SpA, Milano.

STARO IN NOVO O NARAVI IN ČLOVEKU

Pred meseci sta dva ameriška matematika dokazala, da lahko pri barvanju kateregakoli zemljevida shajamo S SAMO ŠTIRIMI BARVAMI, ne da bi pri tem dve državi mejajšnji dobili isto barvo. Problem je pred 150 leti zastavil slavnemu matematiku in od takrat do danes so ga zaman naskakovali.

—O—

Še zlasti če jo obrnemo, spominja ČRKA F na polža z rožičkoma. Podobnost ni slučajna. Egipčani so, kot znano, besede oz. pojme najprej risali (hieroglifi). Pozneje so te risbe uporabljali tudi v fonetične namene, z njimi so označevali glasove. Ker je egipčanska beseda za polža vsebovala glas F, je ščasoma risba polža zadobila pomen glasu F. Znak so prevzeli Feničani, od njih so ga podedovali Grki (ustrezni grški glas, v klasični grščini že izgignuli digama, se je izgovarjal kot U v besedi »uotrok«). Najbrž s posredovanjem Etruščanov je »polž« prilezel v latinščino, odtod pa v vse jezike, ki uporabljajo latinico.

—O—

Vsako sekundo je naše SONCE za nekako 4 milijone ton lažje. Toliko njegove mase se vsako sekundo spremeni v energijo, ki jo Sonce v obliki toplote, svetlobe, itd. izseva na vse strani. Od tega obilja odpadeta na vsak cm² naše atmosfere, ki je pravokoten na sončne žarke, po 2 kaloriji na minuto.

Masa 4 milijonov ton pa je le neznamen drobec sončne mase: če bi se izguba enakomerno nadaljevala, bi Sonce trajalo še desettisoč milijard let. Sonce bo, vse kaže, porabila druga bolezen.

—O—

Planet Zemlja je — vsaj številčno — planet ŽUŽELK. Dejstva se ne zavedamo dovolj, ker so žuželke pretežno drobne živali in pa ker delno živijo v drugačnem okolju kot mi. Doslej katalogiranih vrst je približno 800.000, vsako leto jih odkrijejo in popišejo dodatnih 5.000. Celotno število vseh žuželčnih vrst, znanih in neznanih, ocenjujejo na 3 do

5 milijonov. Pa še to pretresljivo primerjavo navedimo: samo v Franciji je več vrst muh, kot pa je na vsem svetu vrst vretenčarjev (sesalcev, ptičev, plazilcev, dvoživk in rib).

—O—

KLIMATOLOGIJA se ukvarja s podnebjem ali bolje z njegovimi spremembami v daljših razdobjih. Če se kdo od starejših spominja, da so bile pred 50 leti zime ostrejšje, ni to še klimatološka ugotovitev: 50 let je premažen presledek za raziskovalno dejavnost, ki preučuje in razlaga spremembe v temperaturi ozračja, njegovi vlagi in padavinah, ki se odigrajo v 500, 1000 in več letih.

Težava je v tem, da pred 500 leti ni bilo ljudi, ki bi jih ti pojavi pritegnili, da bi si o njih zapisovali podatke, meritve. Zato si morajo današnji strokovnjaki pomagati na vse

mogoče načine. Na primer: arhivi barcelonske katedrale hranijo zapise o procesijah za dež. Ne moremo biti daleč od resnice, če si leta, ko je bilo dosti takih procesij, zamišljamo kot pretežno suha. Drugi dragoceni podatki: vsakoletni, v Španiji in Franciji zabeleženi datumi trgatav; poročila o sproti ceni žita; o tem, kdaj je pred Rigo popustil ledeni oklep, ki je vso zimo zadrževal ladje v pristanišču. Pa še dendrologija, to je študij letnih obročev v drevesnih deblih: debel obroč pomeni vlažno ali toplo leto.

S takim posrednim znanjem so si ustvarili približno sliko o podnebjju v zadnjem tisočletju. Zelo grobo je slika naslednja: v 11. stoletju je bilo topleje kot danes (v Angliji je uspevala trta, Grenlandijo so pokrivali gozdovi), proti koncu 16. stoletja mrzleje.

Prešeren v Attemsovi palači

V četrtek, 24. februarja, je bil v Attemsovi palači v Gorici zanimiv kulturni večer, ki se je marsikateremu Goričanu verjetno zdel izzivalen po vsebini in po organizacijski plati: Prešeren v italijanščini — prireditelja Slovensko akademsko društvo SKAD in Movimento popolare.

Za Gorico je to skoraj izreden primer; kljub vsemu mittelevropskemu ozračju je vladalo do nedavnega dostojno zatišje, ki se v zadnjih letih le skuša nekoliko razgibati. Slovenska kultura si išče pot do italijanskega kulturnega prostora. V zadnjem času je bilo nekaj obetajočih primerov. Tudi ta Prešernova proslava sodi v ta okvir.

Dvojezični lepaki po mestnih zidovih so opozarjali, da je Prešernov dan praznik slovenske kulture. Dvorana je bila nabita do kraja: slovenski element se je združil z italijanskim v pretresljivem sporočilu Prešernove Zdravljice.

Franc Husu, Prešernov prevajalec, je s svojim navdušenim nasto-

pom razgrnil pred zbranim občinstvom veličino slovenskega genija, prikazal del slovenske zgodovine in orisal svoje prevajalsko delo. Gledališki umetnik Aleksij Pregarc je z elegantnim čutom prebral nekaj Prešernovih pesmi v prevodu in v originalu. Večer se je zaključil z Vrabčevo Zdravljico v prepričljivi izvedbi moškega zbora Mirko Filej pod vodstvom Zdravka Klanjščka. Attemsova palača je tistega poznega februarjskega večera zažarela v slovenskem sijaju; v slovenski besedi in slovenski pesmi.

Organizatorjem gre posebno priznanje za zglodno organiziran večer, za pripravljenost na kulturno sodelovanje, pa tudi za vsaj 20 Prešernov, ki so dobili mesto poleg Danteja in Petrarke na knjižnih policah meščanov italijanske narodnosti. Mogoče bo Gorica nekoč le spoznala in ovrednotila tudi slovensko kulturo; vse kaže, da bo to nalogo opravil mlajši rod.

N. P.

Drobcji iz manjšinskega sveta

KNJIGA V ANGLEŠČINI

Lani je izšel še podroben pregled o evropskih manjšinah v angleščini. Gre za knjigo *Linguistic Minorities in Western Europe*, ki jo je napisal Meic Stephens (založba Gomer Press, J.D. Lewis & Sons LTD, Gwasg Gomer, Llandysul, Dyfed SA44, 4BQ, Wales, Velika Britanija; 1976, XXXV+796 str., 9,50 funtov).

V knjigi predstavlja avtor okoli 50 manjšinskih narodnostnih skupnosti v zahodni Evropi, kateri prišteva tudi Vzhodno Nemčijo, ne pa Malto, Jugoslavijo, Grčijo. V predgovoru pove, da ima za jezikovno manjšino avtohtono skupnost, ki govori jezik, ki ni jezik večine državljanov. Sam pravi, da je v knjigi izpustil Jude in Rome, ki imajo posebne značilnosti, vključil pa sporna primera Luksemburžanov (ti govorijo in delno pišejo nemško narečje, uporabljajo tako francoščino kot nemščino, za geslo pa imajo stavek »Mir woelle bleiwe wat mir sin« — ostati hočemo to, kar smo) in Norvežanov (ti imajo izključno jezikovne težave v zvezi s svojim precej neenotnim narodnim jezikom). Zanje pravi, da ne spadajo točno v opisani okvir »jezikovne manjšine«. Ta oznaka se sicer v večini primerov ujema z običajnim pojmovanjem narodne manjšine oz. naroda brez lastne države, pri tem avtorju pa privede tudi do neobičajnih posledic. Tako uvršča Meic Stephens med jezikovne manjšine tudi Italijane v švicarskem kantonu Ticino in irsko govoreče prebivalce irske republike, kjer pač v vsakdanjem življenju prevladuje angleščina. Še bolj sporno je dejstvo, da vključuje med jezikovne manjšine v Italiji Piemonteze in Romagnole. Sicer je Héraud opisal kot narod brez države Mediolance. Govorili naj bi galskoitalski jezik, ki naj bi obsegal vso severno Italijo razen Veneta. Stephens pa piše o galskoitalskih narečjih in posebej predstavlja Piemonteze in Romagnole. To na podlagi njihove narečne književnosti in nekaterih razprav, ki jih navaja. Zaradi vseh teh posledic se torej upravičeno pojavlja vprašanje, ali je piščeva opredelitev »jezikovne manjšine« zadovoljiva.

Knjiga prinaša najprej kazalo, predgovor, nato uvod (str. XIX- XXXV), ki podaja bežen pregled razvoja narodnih gibanj v prejšnjem in v tem stoletju. Avtor to povezuje z bojem za regionalizem proti centralizmu in z evropskim združevanjem, ki naj bi privedlo do federalistične Evrope, kjer bi prišli do prave veljave

tudi narodi brez države in manjšine. (Manjši opombi, ki nas zadevata: pomotoma se omenja na str. XXIII Slovenija, ki nima v tisti zvezi nič opraviti; na str. XXVI pa se daje prevelik pomen »arhaičnosti« koroških narečij.) Nato sledijo pregled manjšinskih narodnih skupnosti v 16 državah (str. 1-736; precej prostora posveča avtor položaju v mejah Velike Britanije - od str. 49 do 232), zahvale številnim ustanovam, sodelavcem (navaja tudi Inštitut za narodnostna vprašanja in dr. Janka Jerija v Ljubljani ter NSKS in ZSO na Koroškem), izbrana bibliografija (o Slovencih v Italiji navaja Čermeljevo knjigo *Slovenci in Hrvati pod Italijo med obema vojnama* v italijanski in angleški izdaji, Dursoellov *Le conflit de Trieste*, Jerijev *The Special Statute* in Salvijev *Il movimento nazionale e politico degli sloveni e dei croati*) in štiri kazala (oseb, ustanov, publikacij in dogodkov). V knjigi je tudi 15 zemljevidov.

Pri predstavljanju manjšin skuša Stephens opisati zgodovinske podatke, zemljepisno lego, število pripadnikov, pravice na jezikovnem, šolskem, verskem, kulturnem, političnem področju, probleme v zvezi z izumiranjem kmečke družbe, urbanizacijo, industrializacijo, razlastitvami, turizmom. Ze v predgovoru pove, da je gradivo zbiral 10 let in da se zaveda možnih pomanjkljivosti, vendar zatrjuje: »Storil sem po svojih najboljših močeh, da bi bil pošten.« To mu lahko mirno verjamemo, saj se je izredno zahtevne in koristne naloge lotil zelo resno. Kljub temu je treba povedati, da je večkrat premalo kritično osvojil kake podatke in vrednotenja.

To se močno pokaže pri pisanju o koroških Slovencih, kjer se prepletajo Slovincem naklonjene in nenaklonjene sodbe. Jasno se čuti vpliv avstrijskega vladnega propagandnega gradiva: govori o skrajnejših v obeh narodnih skupnostih; o tem, kako je vlada storila za Slovence vse, kar je mogla; da manjšinske pravice niso ostale le na papirju kot v Italiji; da je vlada proti jezikovnemu štetju, ker bi to pokazalo šibkost Slovencev, kar bi izrabili nestrpneži itd. Poleg tega je precej netočnih podatkov, ob koncu pa Stephens kar črnogledo napoveduje, da bodo Korošci »zaradi svojega majhnega števila in želje mnogih, da bi se asimilirali«, v nekaj desetletjih tako ošibeli, da bodo dejansko izginili.

Precej boljši je sestavek o Slovencih v Italiji (str. 533-542), ki jih predstavlja ob naslednjih

manjšinah v tej državi: Piemontezi, Okcitanzi, Romagnoli, Furlani, Ladinci, Aostanci, Južni Tirolci, Sardinici, Grki, Hrvati in Albanci.

Najprej opiše novejšo zgodovino manjšine, predvsem tržaškega vprašanja (nekaj netočnosti: Primorska ni prišla pod Italijo leta 1919, Rijeka ni slovensko ime, cona B ni vsa v SRS, Jugoslavija ni zahtevala Primorske le kot povračilo za zasedbo, 3. člen deželnega statuta ne govori o uporabi slovenščine). Slovencev našteje okoli 76.000: 40.000 na Tržaškem, 15.000 na Goriškem, 21.000 v videmski pokrajini, o kateri sicer pove le to, da nimajo tam Slovenci nobene pravice. Potem opisuje slovenske šole na Tržaškem in Goriškem (nekaj izrazoslovne zmede) in pouk slovenščine na univerzi v Padovi (ni pa res, da se ne poučuje v Trstu, čeprav manjka stolica). Dalje opisuje borbo za pravice slovenskega jezika v izvoljenih svetih in v javni rabi (čeprav dvojezični napisi ne stojijo le v Devinu). Našteva s pravilnimi slovenskimi imeni več društev, listov (poceni trditev, čeprav prihaja iz države z drugačnim ustrojem: Zaliv je »zmerno levičarski«, Most »zmerno desničarski«), gledališče, versko življenje. Tu se pokaže, kako se podatki in napake prenašajo iz knjige v knjigo — in večajo. Veiter je leta 1970 omenil imenovanje škofovega vikarja dr. Škerla. Stephens ga naredi za »generalnega vikarja« in pove, da posebno po tem imenovanju poteka versko življenje med manjšino predvsem v slovenščini. Kar neverjeten pa je podatek o Slovenski skupnosti. Leta 1970 je Veiter pisal: »Zaradi izstopa voditelja Skupine neodvisnih Slovencev Jožeta Škerka z izjavo dne 21. februarja 1969 je zašla Slovenska skupnost v krizo.« Na str. 540 Stephensove knjige pa lahko beremo: »Po prestopu enega izmed njenih voditeljev v Komunistično partijo leta 1969 je Skupnost zgubila veliko opore in zdaj lahko najdemo politično najbolj aktivne Slovence v Italijanski komunistični partiji, ali pa podpirajo Socialistično stranko Italije (PSI).«

Pisec omenja spreminjanje slovenskega ozemlja z naseljevanjem istrskih beguncev in nasilnimi razlastitvami. Ob koncu omenja podpis osimskega sporazuma.

Precej natančno smo opozorili na vrsto napak in netočnosti (ki še niso vse) ravno zato, ker se potem napake ponavljajo in večajo. To pa ne sme zamegliti velikega pomena opisane knjige. Gre namreč za prvi večji in sodobnejši pregled zahodnoevropskih manjšin. Tako delo zahteva od enega samega človeka ogromno znanja in truda. Posebno prvi natis ne more skriti pomanjkljivosti, ki bi jih morala tudi sama manjšina pomagati odpravljati z večjo prisotnostjo na polju sodelovanja v manjšinskih organizacijah in glasilih ter s posredovanjem informacij o sebi v najbolj poznanih jezikih.

REFERATI NA MANJŠINSKI KONFERENCI

Že na tržaški manjšinski konferenci leta 1974 je bilo rečeno, da bodo referati izšli v posebnem zborniku. O tem ni bilo potem nič slišati. Obnove pomembnejših referatov je prinašal *Primorski dnevnik*, nekaj referatov je izšlo v *Razpravah in gradivu* Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani, nekaj so jih posamezni avtorji izdali v kaki strokovni reviji. Na sami konferenci so bili na razpolago nekateri referati, npr. tisti, ki so nastali v okviru Slovenskega raziskovalnega inštituta v Trstu. Marsikateri referat pa je bil podan le v zelo skrajšani obliki. Podatki so zdaj že malo zastareli, vendar je bilo takrat zbranega zelo veliko gradiva. Tudi za trud bi bilo škoda, če bi vsaj to gradivo, ki je pomembno za našo manjšino, ostalo v arhivih.

Tržaška pokrajina, ki je sklicala konferenco, je doslej izdala le brošuro z odlomki iz govorov, nastopov in spisov predsednika pokrajine Zanettija pred konferenco in med njo. Knjižica (Michele Zanetti, *Per le minoranze*, Provincia di Trieste 1976, 53 str.), z uvodnimi besedami k posameznim odlomkom, spremlja manjšinsko konferenco od zasedanja znanstvenega sveta 15. novembra 1973 do sklepnega govora 14. julija 1974. Pri tej precej osebni izdaji tržaške pokrajinske uprave moti napaka v uvodu, ko Giorgio Elleri piše, da je konferenca nastala iz Zanettijeve skrbi za raznovrstne emarginirance. Že drugje je bilo napisano, da je bila pobuda za sklicanje drugačna in da je bilo treba precej naporov, da je sploh bila taka, kot je bila.

Veliko pomembnejša je knjiga, ki jo je izdala goriška pokrajinska uprava (Provincia di Gorizia, *Convegno di studi sui problemi della minoranza slovena*, izšlo 1976, 223 str.). Gre za natis gradiva s pripravnega srečanja za manjšinsko konferenco, ki se je vršilo v Gorici 18. maja 1974. Objavljena sta referata raziskovalke pri Inštitutu za mednarodno sociologijo v Gorici dr. Anne Boileau (*Slovenska etnična manjšina v Furlaniji-Juljski krajini — sociološki vidiki*), pozdrav takratnega predsednika pokrajine v Gorici ter posegi naslednjih udeležencev: Avgust Sfiligoj, Aleš Lokar, Drago Štoka, Gorazd Vesel, Michele Zanetti, Marko Waltritsch, Silvano Poletto, Rolando Cian, Viljem Černo, Mario Colli, Karel Šiškovič, Sergio Fornasir, Marija Ferletič, Bruno Chientaroli in Kazimir Humar.

Poudariti je treba dejstvo, da so vsi referati in posegi objavljeni v slovenščini in italijanščini (od sestavka do sestavka je prevedena tudi večina krstnih imen slovenskih udeležencev!), izjeme so predstavitev knjige, kazalo in naslovna stran, ki so le v italijanščini, tako da se pozitivno dejstvo dvojezične izdaje na zunaj ne opazi.

(se nadaljuje)

MARTIN JEVNIKAR

ZAMEJSKA IN ZDOMSKA LITERATURA (nadaljevanje)

Metod Turnšek

Metod Turnšek, ki je umrl 26. januarja 1976, je izdal malo pred smrtjo 12. leposlovno knjigo, in sicer *Naš rod v krčih*. Zamejske novele (Celovec 1975). (O prejšnjih delih glej Mladiko 1969, 17-19, 1973, 76-77, 142-143). V knjigi je šest črtic in novel iz vseh slovenskih zamejskih pokrajin, ena pa se godi v Ljubljani.

Prva novela, *Korotan v krčih*, pripoveduje o znanem župniku in koroškem narodnem borcu Vinku Poljancu, njegovem preganjanju, zaporu, zastrupitvi in smrti 24. sept. 1938 v Škocjanu v Podjuni. Kljub smrti, ki grozi vsemu na Koroškem, pa bosta zdravnik Ilej in učiteljica Irenka nadaljevala slovensko življenje. Tega župnika je avtor opisal že v prvi novelski zbirki *Z rodne grude* (1951). V noveli je združil tragiko z idiliko, smrt z ljubeznijo, preganjanje z rodoljubjem.

Tudi v zadnji noveli sta junaka Korošca, Lipej in Jelka, ki živita v Ljubljani z dvema otrokoma. Ženi se toži po domu, mož pa noče na Koroško, da bi mu otrok ne pomenčili.

Druga in peta novela (*Žarki utehe in Za beneško čedico*) imata za pozorišče priljubljeno Turnškovo božjo pot Sv. Višarje. Tu se Danilo in Mirko zaljubita v dve Benečanki, v Dajo in Klaro. Posebno zadnja je polna narodopisnih običajev. Ko pride Mirko na njen dom v Benečiji, je sezidan po starem, postrežejo mu z orehi, večerjajo polento, razpravljajo o emigraciji.

V *Vanci s Klanca* je pisatelj oživil razmere na Tržaškem med zavezniško vojaško upravo. Ameriški vojak John se zaljubi v Vanco iz Boljunca in se po manjših težavah poroči v Gorici.

V *Cesti za morjem* pa zvemo nekaj o fašističnem preganjanju.

Novle so napisane tako, kakor je pisatelj obravnaval podobna vprašanja že v prejšnjih delih. Veliko je idilike, sončne ljubezni, narodopisnih vložkov, gorečega rodoljublja in optimizma, liričnih opisov slovenske zemlje, prijetnih razgovorov, nekaj humorja, manj pa je psihološke globine in življenjske prepričljivosti. Življenje teče tem dobrim ljudem brez globljih pretresov — izjema je župnik Poljanec — in kar štiri novele se sklenejo s poroko.

Turnšek je imel v načrtu še eno podobno knjigo.

Jože Jagodic

Pred koncem leta 1974 je izšla v Celovcu v samozaložbi knjiga bivšega ljubljanskega škofijskega kanclerja mons. dr. Jožeta Jagodica pod naslovom *Mojega življenja tek*. Spomini.

Jože Jagodic se je rodil 13. dec. 1899 na Visokem nad Kranjem v razmeroma trdni kmečki hiši, ki je imela devet otrok. Osnovno šolo je dovršil v Marijanišču v Ljubljani, prva dva razreda gimnazije v Ljubljani, ostale v

Kranju. Že pred maturo je moral k vojakom, in sicer v oficirsko šolo v Mürzzuschlag ob izlivu Murice v Muro. Zaradi spora z nekim madžarskim oficirjem so ga pri izpitu vrgli in poslali na bojišče v Val d'Assa, ki leži blizu Monte Grappa, kjer so bili hudi boji. Tu je napredoval do oficirja in dobil nekaj odlikovanj, toda med ofenzivo 15. jun. 1918 se je zastrupil s plinom in poslali so ga v sanatorij na Češko. S tem se je pravzaprav končala zanj vojna, nato je stopil v ljubljansko bogoslovje in bil 29. jun. 1922 posvečen v duhovnika. Škof Jeglič ga je imenoval za škofijskega tajnika in svojega kaplana in na škofiji je ostal do 1945. Leta 1930 je postal vršilec dolžnosti ravnatelja škofijskega ordinariata, leta 1938 škofijski kancler. Služil je nadškofu Jegliču in škofu Rožmanu in z njima je večkrat prepotoval vso škofijo. Med zadnjo vojno je postal monsignor (1941) in doktor teologije (1944), po vojni je odšel na Koroško.

V begunstvu se je začelo za Jagodica novo življenje. Že julija 1945 je postal duhovni pomočnik v Tristachu na Vzhodnem Tirolskem, jan. 1946 narodni delegat papeške misije za jugoslovanske begunce, dec. 1948 vrhovni dušni pastir jugoslovanskih beguncev v Avstriji. Prehodil je vsa številna taborišča v Avstriji, skrbel za gmotno in duhovno pomoč beguncem, maševal, birmoval ne samo Slovence, ampak tudi begunce drugih narodnosti. Ko so v Rimu razpustili njegov urad, je postal dušni pastir na Vzhodnem Tirolskem, 1952 ekspozit v Amlachu, 1956 župni upravitelj v Ainetu, 1963 župnik v Leisachu. Umrl je 16. septembra 1974 v bolnišnici v Lienzu, pokopan pa je v Leisachu.

Jagodic je znal pisati in to je dokazal že leta 1952, ko je za Družbo sv. Mohorja v Celovcu napisal knjigo *Nadškof Jeglič*. Majhen oris velikega življenja. 484 strani večjega formata. Knjiga je bila napisana že med vojno in v tiskarni postavljena, vendar zaradi razmer ni mogla iziti. Pri delu je uporabil vse dostopne vire, tudi Jegličev dnevnik, ki obsega 2.400 strani velike oblike in obsega Jegličevo delovanje od 1899 do upokojitve (1930). Tako je zelo natančno opisal Jegličevo življenje, iz njegovega delovanja pa se je podrobneje ustavil pri zavodu sv. Stanislava, pri apostolu, učeniku in voditelju naroda, na koncu pa še pri človeku, zunanjem obrazu in duhovnem liku. Dodal je tudi 50 strani raznih pričevanj o Jegliču. Knjiga je resno znanstveno delo in dobro prikazuje velikega škofa in tedanje slovenske razmere.

Jagodic je tudi svoje življenje skrbno in natančno opisal, in kar je še več vredno, odkrito je spregovoril o svojih in tujih napakah in vrlinah. Lepo je oživil dom in rod ter vzgojo v domači hiši, mlada leta, težave in nevarnosti vojaškega življenja, s presenetljivo resnicoljubnostjo je opisal sošolce bogoslovce, voditelje ljubljanskega semenišča, posebno ravnatelja Lesarja, ki je bil čudak in mož starega kova, bogoslovne profesorje, izmed katerih so bili nekateri posebniji, a tudi duhovnike, saj

(dalje na str. 44)

Srednješolski tečaj ravnatelj Marka Bajuka v Buenos Airesu je izdal ob 30letnici 1945-1975 zbornik z naslovom *Slovenska kri iz roda v rod*. Izšel je v 300 izvodih na 56 straneh julija 1976.

Slovenski zdomci so si po prihodu v Argentino poleg drugih organizacij in ustanov uredili tudi šolstvo in v njem dosegli največje uspehe. Poleg več osnovnih šol so leta 1959 ustanovili Literarni krožek, ki so ga dve leti pozneje spremenili v srednješolski tečaj. V naslednjih letih se je tečaj razširjal za po en letnik in v šolskem letu 1968/69 je dobil pet letnikov, postal je popoln. Leta 1963 so ga poimenovali po umrlem ravnatelju Marku Bajuku. Pouk je vsako drugo soboto od 15.30 do 19.30 in dijaki se učijo verouka, slovenščine, zgodovine, zemljepisa, svetovne književnosti, slovenske kulturne zgodovine in petja. Število dijakov neprestano raste, tako jih je bilo npr. leta 1972 144, peti letnik pa jih je dovršilo 20. Vsako leto so izdali abiturienti poseben almanah, v katerem so dokazali svoje znanje slovenščine. Ta tečaj je v Slovenski hiši na Ramon Falcon, njegov odsek je v Slovenski vasi v Lanusu in Rožmanov zavod v Adrogeju.

Jubilejni zbornik *Slovenska kri iz roda v rod* prinaša najprej članek pisatelja Zorka Simčiča, ki ga je napisal na osnovi svojega slavnostnega govora na 21. Slovenskem dnevu v Argentini in mu dal naslov »Zvestoba nazaj — poslanstvo za

naprej!«. V njem je podal nekaj pogledov nazaj in nekaj smernic za naprej. Najprej zakaj so si Slovenci pridobili ugled v Argentini: »Jasni pojmi o preteklosti, doslednost, pa vztrajanje v idealizmu — to je vsa naša skrivnost! Idealizem naših političnih in duhovnih voditeljev, vseh naših garačev v skupnosti, naših učiteljev in učiteljic, ki so skozi desetletja stali na okopih, boreč se za ohranitev in rast naših svetinj, predvsem pa ljubezen očetov in mater, ki so z odločnostjo vodili svoje otroke — to je, kar nas je reševalo in kar nas morda res lahko daje za zgled.«

Če jih je nekoč prišlo v Argentino 6.000, jih je zdaj 15.000, njihov vpliv v državi pa je mnogo večji. Zato ne smejo biti malodušni. Še noben narod ni v zadnjih dva tisoč letih izumrl in Ortega y Gasset je zapisal: »Zgodovina nam kaže, da noben narod ne umre nasilne smrti. Narod umre samo, če sam noče več živeti.« Izseljenci res usihajo, če ne znajo pridobiti mladine, da ostane zvesta svojemu narodu: »Poglejmo samo, kaj se je zgodilo s prejšnjo slovensko ekonomsko emigracijo v Argentini, z njihovimi nekoč tako bujnimi domovi, potem ko njih voditelji tega problema niso znali ali morda niso mogli razumeti.« Po Simčiču je premalo, če mladini kažejo samo lepote Slovenije in govorijo o folklori in tradicijah: »Že zgodaj jim povejmo, da so folklorne tradicije znak naše starosti, modrosti, inventivnosti, da je naša

pesem resnično božji dar, vendar naj otrok že istočasno tudi ve, da je slovenstvo *zakoličeno v zavesti naše skupne usode v privolitvi vanjo*.« Osnova slovenstva je »zvestoba nazaj — poslanstvo za naprej«. Mladini je treba dati jasne pojme, tudi glede asimilacije, ki je Argentina sama ne želi. Navaja besede buenosaireškega škofa msgr. Segure: »V interesu svoje domovine vas prosim, gojite svoj jezik, ohranjajte svojo kulturo, ne izkoreninite se, bodite ponosni na svoje starše, na njihovo borbo, na svoj rod!« Potrebna je večja duhovnost, manj zmaterializirane miselnosti, »brez spreobrnjenja srca, brez moralne revolucije v nas samih — ni rešitve«.

V drugem delu knjige je 27 letošnjih abiturientov naprosilo prav toliko uglednih Slovencev v zdomstvu, naj jim odgovorijo na tri vprašanja: kaj bi jim rekli ob odhodu iz tečaja, kako gledajo na njihovo vlogo v slovenski skupnosti in kakšna se jim zdi bodočnost slovenskega naroda. Nekateri, npr. France Dolinar, dr. Tine Debeljak, Zorko Simčič in drugi, so jim napisali o tem kratke razprave, polne optimizma za bodočnost slovenske narodne skupnosti v Argentini. Na koncu jim je zapisal nekaj spodbudnih besed še razrednik Pavle Rant.

Knjiga *Slovenska kri iz roda v rod* je svojevrstno delo, živa priča slovenske podjetnosti v svetu

Martin Jevnikar

Zamejska in zdomska...

je poznal vse in so bili kot ljudje vseh vrst. Razmahnil se je zlasti pri opisu bogoslovja in nekateri prizori so podani z mojstrsko roko in velikim smislom za humor.

Dve tretjini knjige je posvetil učni in vojaški dobi do nove maše, zato je ostalo življenje bolj zgoščeno. Obema škofoma, Jegliču in Rožmanu, je odmeril po eno poglavje. Pri Jegliču se sklicuje na svojo knjigo o njem, o Rožmanu pravi, da ga je označil dr. Kolarič v knjigi *Škof Rožman*, in nadaljuje: Škof Rožman pa je bil tudi velik, zelo velik in odločen, ko je šlo za največjo nesrečo naroda. Takrat se je izkazal kot pravi narodni voditelj. Ni izšlo vse iz njega — imel je dosti svetovalcev poseb-

no v laikih, ki se je nanje v vsem škofovanju predvsem opiral, — a vzel je nase vso odgovornost. Nič mu ni bilo mar klevet in tudi groženj, da ga bodo obesili na prvi kandelaber pred škofijo. Pogumno je nastopal v pastirskih listih, neustrašeno je pridigal v stolnici — kot guverniku mu ni bil noben pridigar kos! — o komunizmu in so mu bile vodilo edinole papeške okrožnice. Moral je zato v pregnanstvo.«

Zanimivo je popisal tudi svoje neutrudno delovanje na Koroškem med begunci in na Tirolskem med nemškimi verniki. Jagodičeva knjiga je izčrpno delo — 328 strani — in lepo prikazuje kos slovenske zgodovine med obema vojnama in po zadnji vojni. Knjiga je bogato ilustrirana.

(dalje)

(nadaljevanje)

Lahko bi to sumljivo birokratsko popolnost odpravili z enim stavkom: da namreč v tem primeru rajši verjamemo pokojnemu Truhlarju. Pokojni Truhlar se je namreč o usodi tiste knjige izražal nedvoumno.

A posvetimo tej žalostni stvari še odstavek. Znano je, da je bilo pokojnemu Truhlarju izredno do tega, da bi tista njegova knjiga izšla. Ko je bil že na Tirolskem, je malo pred smrtjo naprosil nekatere svoje prijatelje, da bi se zanimali za možnost, da bi knjiga izšla v zamejstvu, konkretno pri zamejskih Mohorjevih družbah. Zaključek je jasen: če je pokojni Truhlar umaknil svojo knjigo od celjske Mohorjeve, potem ko je bila že sprejeta, je moral biti izreden razlog. Očitno je bil avtor moralno prisiljen to storiti. Zakaj? To naj nam pove Rafko Vodeb, namesto da se zagrinja v oblak datumov, ki ne povedo ničesar.

To sklicevanje na paragrafsko neoporečnost je tem manj prepričljivo, ker vemo, da celjska Mohorjeva lahko izda kakšno knjigo tudi po drugačnem postopku, kakor ga navaja njen sedanji tajnik. Na primer tako, da knjiga izide kljub temu, da sta jo odklonila oba recenzenta in še glavni urednik povrhu, kakor je bil primer z zadnjo — slabo — knjigo pokojnega Stanka Cajnkarija.

Osebna podtikanja? Pa menda ne misli Rafko Vodeb, da je podtikanje, če ga imenujemo bivšega »znanega emigrantskega kulturnika«? Kdo pa je bil dobro desetletje sourednik buenosaireskega Meddobja skupaj z Zorkom Simčičem in Rudo Jurčecem? Človek se sprašuje, ali se Rafko Vodeb zdaj sramuje tiste preteklosti, ko mu tega ne bi bilo treba, saj je šlo za kvalitetno delo za kvalitetno slovensko kulturo.

A. M.

Izid petega natečaja za novele

V uredništvu Mladike se je v petek, 4. februarja, sestala pod predsedstvom prof. Martina Jevnikarja ocenjevalna komisija, ki so jo sestavljali poleg omenjenega še pesnica Ljubka Šorli - Bratuževa, pesnik Albert Miklavec, pisatelj Alojz Rebula in odgovorni urednik Marij Maver kot predstavnik revije. Komisija, ki je imela nalogo pregledati in oceniti tekste, poslane na natečaj, je ugotovila, da je na razpis natečaja prispelo pet novel, od katerih nobena ni ustrezala pogojem natečaja za prvo in drugo nagrado. Zato je bila komisija soglasnega mnenja, da se podelita samo dve enakovredni tretji nagradi. Nagrajeni sta bili noveli Noč v grajskem stolpu in

Velika noč. Nagradi je komisija tako utemeljila:

NOČ V GRAJSKEM STOLPU. Avtorica je s preprostim, a spodobnim realizmom podala dovolj mikavno zgodbo iz istrskega okolja v polpretekli dobi, vendar bi bila motiv umetniško lahko bolj poglobila. Novela je prispela pod geslom Trinajst, njena avtorica pa je Tončka Curk.

VELIKA NOČ. Avtorica je poizkusila portret vaške čudakinje v vasi na Tržaškem s čutom za miljejsko slikovitost in značajske posebnosti nastopajočih, vendar bi bila pripoved pridobila ob večji strnjenosti in umetniški izostrenosti. Novela je prispela pod geslom Marjana, njena avtorica pa je Majda Košuta.

čuk

na obelisku

Nova misijonska družba

V Trstu je bila ustanovljena nova misijonska družba. Njen namen je pridigati po našem podeželju in oznanjati raj industrijske cone na Krasu! Novi misijonarji, ki bodo spreobračali naše dobre Kraševce v goreče conovce, se imenujejo ozimovci. Obleka: civilna, značka z vgraviranim kladičvom, brez srpa. Misijon že dalj časa uspešno poteka. Največje breme sta prevzela nase dva patra: p. Boris Race in p. Bogo Samsa, ki se razdajata s pojasnili, razčiščevanjem, utemeljevanjem, itd. V primeru večje potrebe je na razpolago tudi kak drug pater. Če želite misijon, telefonirajte na SKGZ. Do-

volj je, da rečete — ali zavzdihnete — OSIMO.

Ozimovska
misijonska družba

Oglas

Kupujemo slovenske slovnice in slovenske stilistike za srednjo šolo. Ponudbe pod geslom DIALOG SLOVNIČNO.

Revija Most

Sporočilo

Nekateri bralci nas sprašujejo, zakaj Španiji ne dajemo več vzdevka fašistična. Recimo: namesto »Srednja letina kislega zelja v fašistični Španiji« pravimo zdaj samo »Srednja letina kislega zelja v Španiji«.

Odgovarjamo: kraljevina Španija je navezala diplomatske stike s SFR Jugoslavijo in s tem je tisto uro, minuto in sekundo prenehala biti fašistična.

Primorski dnevnik

zasmehindobrovoljozasm

»Za praznik žena si želim — je rekla mama — tri pridne otroke.«

»Krasno, potem nas bo šest!« so zavpili otroci.

LISTNICA UPRAVE

Uradne ure:

Ponedeljek in sobota: 19-21

sreda in petek: 16-18

PODPORNO NAROČNINO SO TOKRAT NAKAZALI

Mojca RANT (200 ND), Karel ČOK iz Lonjerja, Harjet DORNIK iz Gorice in Marčela PERTOT iz Barokovelj (vsak po 10.000 lir), Antonija MIHELČIČ iz Zambane (10.500 lir), Milan MARTINČIČ iz Kanade 30 dol.

PRISPEVKI ZA TISKOVNI SKLAD MLADIKE

Roman Di Battista iz Števerjana 3.000, Ljudmila Nikolič Regent iz Francije 4.500, Julka Skvarča iz Gorice 1.000, Gregor Pertot iz Nabrežine 1.000, Franc Porovne iz Kanade 15 dol, dr. Andrej Kranjec z Opčin 4.000, Vilko Čekuta iz Kanade 11 dol, »NN« iz Trsta 20.000, druž. Levstik v spomin pok. Otona Berceta 10.000 lir.

Ob obletnici smrti se spominjajo prof. Jožeta Peterlina in darujejo za TISKOVNI SKLAD Mladike:

Jože Kanduč iz Barija 4.000, Majda Giraldi iz Trsta 10.000, M. D. z Opčin 5.000, Felicita Vodopivec iz Trsta 10.000, »NN« iz Trsta 10.000 lir.

Vsem porpornikom in darovalcem iskrena zahvala!

Vojak je pri vajah izgubil puško. Oficir ga je pošteno ozmerjal in zaključil:

»Tri tedne zapora. Od plače ti bomo utrjali denar za puško. Zahvali Boga, da si izgubil samo puško, če bi izgubil top...«

»Zdaj razumem — je zastokal vojak — zakaj se poveljnik ladje potopi z ladjo vred!«

★

Prijatelji se dogovarjajo, kaj bo kdo prinesel s seboj na skupno kosilo.

»Jaz pečenko.« »Jaz močnato.« »Jaz vino.«

Zadnji je bil Škot. Ko so ga vprašali, kaj bo on prispeval h kosilu, je rekel: »Svojega brata.«

★

Potniki si ogledujejo Versailles.

»Vidite to posteljo,« je rekel vodič, »v njej so spali Ludvik XIV, Ludvik XV, Ludvik XVI, Ludvik XVII, Maria Antoinette, Madame Pompadur...«

Tedaj je neki turist napravil pripombo: »To so se pa pošteno stiskali...«

★

Tramvaj je natlačen. Tisti, ki so hoteli izstopiti, so se morali s kormolci preriniti do izhoda.

Neka gospa je nejevoljno vzkliknila, ko jo je star možakar sunil s kormolcem: »Kako ste nevezgogeni. Vsaj 'prosim' bi rekli, če morate izstopiti.«

Možakar pa: »Zakaj pa? Mislite, da brez vašega dovoljenja ne bi izstopil?«

Slovenska prosveta - Trst
in Zveza slovenske katoliške prosvete - Gorica

RAZPISUJETA

tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1977. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Predstave prijavljenih amaterskih odrov bo ocenjevala komisija, ki jo sestavljajo gledališki izvedenci in po en predstavnik vsake organizacije. Mnenje komisije je dokončno in nepreklicno.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 768-189 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

»Kakšna je vaša zastava?« je vprašal Amerikanec Holandca.

»Ima tri proge: rdečo, belo in modro. Pri nas pravimo, da nas te barve spominjajo na takse. Kadar o takseh govorimo, nam gre rdečica v obraz, kadar dcbimo obvestilo, koliko znašajo, postanemo beli, potem pa jih plačujemo, da nam obraz kar pomodri.«

»To je pa ravno tako kot pri nas. Edina razlika je v tem, da mi vidimo tudi zvezde,« ugotovi Amerikanec.

★

Sodnik: »Vidim, da vas je alkohol spravil tako daleč, da ste streljali na svojo ženo.«

Obtoženec: »To pa ne, gospod sodnik, alkohol mi je le preprečil, da je nisem zadel.«

Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

POSEBNI POPUSTI!!!
OBIŠČITE NAS!!!

T R S T

Prodajalna:
ul. S. Cilino, 38
telefon 54390

Dom in delavnica:
ul. Damiano Chiesa, 91
telefon 725757

CENA 500.- LIR